

KOLUMNA

Dr. Martin Premk
»Domoljubi«

STRAN 3

BOLNICA FRANJA

Objekti pred ujmo
Simbol slovenskega
zdravstva

STRAN 4

ZGODOVINSKA RAZSTAVA

Stalag XVIII D
Ko odpove pravo

STRAN 16

TEMA MESECA

Povečanje
obrambnih izdatkov**Doc. dr. Jelena Juvan,**
predavateljica na FDV,
obramboslovka

V zadnjem času je tako v slovenskem kot v evropskem prostoru zelo veliko javnih, strokovnih in medijskih razprav o dvigu odstotka BDP, ki ga države (predvsem članice zveze NATO) namenijo za obrambne izdatke. Takšne razprave so posledica spremenjenih varnostnih razmer tako na evropski celine kakor tudi v svetu, še bolj pa so posledica stališč nove ameriške oblasti oziroma predsednika Združenih držav Amerike Donalda Trumpe, ki je že večkrat, tudi v času svojega prvega mandata, pozval oz. opozoril druge članice zavezništva, da bodo morale začeti nameniti več za obrambo, da bo porazdelitev bremen v okviru zavezništva bolj enakopravna in enakomernjša.

S koncem hladne vojne je izginila nevarnost neposrednega vojaškega spopada med zahodnim in vzhodnim blokom in države so postopoma začele opuščati lastne oborožene sile, ki so temeljile na množičnosti in splošni vojaški obveznosti. Dolgo časa je veljalo prepričanje, da so vojne na evropskih tleh preteklost in da Evropa brani svoj mir daleč od evropske celine (npr. z operacijami v Afriki). Isto je veljalo za zvezo NATO, ki je s koncem hladne vojne tudi spremenila svoj koncept delovanja, in začelo se je obdobje tako imenovanih out-of-area operacij, torej vojaških posredovanj, ki potekajo zunaj ozemlja držav članic zavezništva. Ruski vojaški napad na Ukrajino konec februarja 2022 je dokazal, da ni tako in da na svetu obstajajo posamezniki, ki si še kako želijo reševati spore z uporabo vojaške sile, prisvajati ozemlja drugih držav ali pa nekemu narodu ne priznati pravice do obstoja. In tako smo bile evropske države, zaslanjane ob lastni blaginji in občutku varnosti, izjemno presenečene, zato pa tudi nesposobne učinkovito odgovoriti na takšne grožnje, kot je vojaška grožnja.

Povečanje obrambnih izdatkov postaja vse bolj nujno, saj sta evropska in svetovna varnostna arhitektura v enem najzahtevnejših obdobjih po koncu hladne vojne. Varnostne razmere na evropski celine so se po ruskem napadu na Ukrajino leta 2022 močno spremenile, vojaški konflikt poteka v naši

neposredni sosesčini in razkriva, da dolgotrajna stabilnost ni samoumevna. Rusija ne kaže znakov pripravljenosti na končanje agresije, njena retorika pa ostaja konfrontacijska, s poudarkom na oboroževanju in odvrčanju Zahoda. Obenem se povečujejo hibridne grožnje, kot so kibernetični napadi, dezinformacijske kampanje, sabotaže in pritiski na energetske in prometne sisteme. Grožnje prihajajo tudi iz drugih delov sveta, živimo v času globalne strateške nestabilnosti.

V teh okoliščinah postaja jasno, da morajo evropske države povečati svoja vlaganja v obrambo, če želijo ohraniti suverenost, strateško avtonomijo in sposobnost odziva na krize. In to ne zato, ker bi to kdor koli od nas zahteval, ampak

**Če želi Evropa ohraniti
miroljubno družbeno ureditev,
ki temelji na vladavini
prava, demokraciji in spoštovanju
človekovih pravic,
mora jasno pokazati, da je
pripravljena zaščititi ta temeljna
načela tudi z močjo,
kjer je to neizogibno.**

ker to sami potrebujemo. Obrambni izdatki niso strošek, temveč naložba v mir, odpornost in dolgoročno varnost.

Če želi Evropa ohraniti miroljubno družbeno ureditev, ki temelji na vladavini prava, demokraciji in spoštovanju človekovih pravic, mora jasno pokazati, da je pripravljena zaščititi ta temeljna načela tudi z močjo, kjer je to neizogibno. Povečanje obrambnih izdatkov ni izraz militarizacije, temveč odgovornega odziva na svet, v katerem mednarodno pravo vse pogostejše izgublja svojo zavezujočo moč, stara pravila ne veljajo več, novih pa še ni.

Pa vendar povečevanje obrambnih proračunov ne sme postati politična samoumevnost. Zahteva kritičen razmislek, transparentnost in uravnoteženost z drugimi varnostnimi prioritetami. Brez tega tvegamo, da bomo namesto resnične varnosti dobili le drag in nezadosten občutek zaščite, medtem ko bodo resnične ranljivosti ostale nerazrešene. Treba je upoštevati tudi dejstvo, da je varnost kompleksen pojav in ne vključuje zgolj vojaške varnosti. Prihodnje krize, od naravnih nesreč, podnebnih kriz do kibernetičnih napadov, bodo zahtevale tudi popolnoma drugačne vrste odpornosti, kot jih ponuja klasična vojaška moč, zato je potreben uravnotežen pristop.

POZIV NAJVIŠJIM PREDSTAVNIKOM REPUBLIKE SLOVENIJE

Evropska unija je nastala kot posledica zmage zavezniških sil nad nacizmom in fašizmom. Med te sile spadajo tudi partizani, ki so pred 80 leti zmagoslavno vkorakali v osvobojeno Ljubljano.

Spodkopavanje temeljev
slovenske državnosti

Spoštovani predsednica Republike Slovenije, **Nataša Pirc Musar**, predsednica Državnega zbora Republike Slovenije, **Urška Klakočar Zupančič** in predsednik Vlade Republike Slovenije, **Robert Golob**.

Odbor za peticije Evropskega parlamenta je na pobudo nekaterih evropskih poslancev iz Republike Slovenije sprejel predlog Resolucije o ohranjanju spomina na žrtve povojnega komunističnega obdobja v Sloveniji (2025/2575(RSP)), ki ga je Evropski parlament obravnaval in sprejel na eni izmed svojih sej v juliju.

Pozivamo vas, da kot najvišji predstavniki Republike Slovenije to resolucijo javno zavnete ter Evropskemu parlamentu in Evropski komisiji sporočite kritičen odziv z jasno predstavljenimi zgodovinskimi dejstvi, s katerimi bi zavrnili številne manipulacije in netočnosti, ki jih ta dokument vsebuje. Resolucija v svojem bistvu spodkopava temelje slovenske državnosti in vrednote Evropske unije, ki je nastala kot posledica zmage zavezniških sil nad na-

cizmom in fašizmom – kot projekt miru, socialne pravičnosti, človekovih pravic in blaginje.

Pobuda za pripravo resolucije je prišla iz Slovenije in je očitno v funkciji notranjepolitičnih konfrontacij, izkrivljanja zgodovi-

Čeprav si vse žrtve druge svetovne vojne in povojnih pobojev zaslužijo dostojen pokop in grob, resolucija izraža politično zahtevo po simbolnem priznanju žrtev, ki so sodelovale z okupatorjem.

ne in zlorabe mrtvih za trenutne politične potrebe. Hkrati zanika številna prizadevanja, ki so bila v Sloveniji že pred osamosvojitvijo in po njej storjena v zvezi s povojnimi poboji, spravo in odpravo posledic strahov povojnega obdobja. Resolucija je napisana v duhu podobnih dokumentov, ki so

bili v preteklosti sprejeti pod vplivom izkušenj vzhodnoevropskih držav, kjer je po vojni prevladala sovjetska totalitarna oblast. Toda izenačevanje povojne družbene ureditve v Jugoslaviji in Sloveniji s stalinistično diktaturo je zgodovinsko napačno. Jugoslavija se je po sporu s Stalinom leta 1948 odločila za samostojno pot, ki sta jo zaznamovala neuvrčenost in samoupravni socializem. Čeprav je sistem omejeval večstrankarski politični prostor in zasebno lastnino, je uveljavljal socialno državo in večino človekovih pravic, zato ga ni mogoče označiti za totalitarne v stalinističnem smislu, kot to počne resolucija.

Dokument izenačuje žrtve vojne – torej padle v boju proti okupatorjem in njihovim kolarantom – z žrtvami povojnih zunajsodnih pobojev, s čimer relativizira temeljne vrednote protifašističnega odpora in posredno kriminalizira partizanski boj in prispevek slovenskega naroda k zavezniški zmagi. Poimenovanje

NADALJEVANJE NA STRANI 2

KONFERENCA V TRSTU

Štafeta za drugo Evropo

Vodstvo ANPI na čelu s predsednikom **Gianfrancom Pagliarulom** je v Narodnem domu v Trstu 28. junija pripravilo javno konferenco na temo »Za Evropo demokracije: pravice, mir in delo – s podnaslovom: Štafeta za drugo Evropo«. Konferenca je vodila Antonella Lestani, regionalna koordinatorica ANPI, s svojimi prispevki pa so sodelovali Alba Bonetti, predsednica AI Italije, Roberta Nunin, redna profesorica delovnega prava na Univerzi v Trstu, Andrea Bellavite, teolog, esejist in novinar, Lisa Clark, italijanska predstavica Mednarodne kampanje za odpravo jedrskega orožja, in Giorgio Bizio, podnebni aktivist. Z daljšim in vsebinsko razširjenim povzetkom je konferenco končal predsednik ANPI z razmišljanjem o vlogi in

Predsednik ANPI Giancarlo Pagliarulo

Predsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman

pomenu vseh treh vidikov, pravice, miru in dela, za ohranitev in razvoj demokracije v Evropi.

Konference sta se na povabilo predsednika ANPI udeležila tudi predsednik ZZB Slovenije **Marijan Križman** in član predsedstva **Marjan Šiftar**.

V delovnem razgovoru po konferenci so sodelovali tudi sodelavci predsednika ANPI (A. Lestani, F. Vallon, D. Spanghero in drugi). Ob krajši izmenjavi mnenj o stanju v Evropi in informaciji o delovnih stikih ZZB NOB Slovenije z bor-

čevskimi organizacijami v državah na območju nekdanje skupne države so se še posebej dotaknili nekaterih konkretnih vprašanj, med njimi obiska predsednika Italije v Sloveniji, do katerega naj bi prišlo še pred letošnjim iztekom mandata, ko naj bi obiskal Piran in se srečal s predstavniki italijanske skupnosti. Predsednik Križman je gostitelje znova seznanil z namero ZZB, da bi bil v program njegovega načrtovanega poslovnega obiska v Sloveniji vključen tudi njegov poklon žrtvam italijanskih okupatorjev v Gramozni jami. Predsednika ANPI je zaprosil, da bi skušal v neposrednih stikih vplivati na predsednika Italije, da bi sprejel tudi ta predlog za program svojega obiska.

Gostitelji so s posebnim odobranjem sprejeli pobudo, da bi ZZB in ANPI skupaj v Novi Gorici oz. Gorici oktobra ali novembra organizirala skupno prireditev, ki bi naj poudarila povezanost partizanskega in protifašističnega gibanja in delovanja ter kulturne in umetniške dejavnosti.

Marjan Šiftar

AVSTRIJSKA ŠTAJERSKA

Uzakonitev sporne himne

Predsednica Republike Slovenije **Nataša Pirc Musar** in predsednik vlade Republike Slovenije **Robert Golob** ob odločitvi deželnega parlamenta na avstrijskem Štajerskem, ki je na zasedanju 1. julija letos potrdil spremembo zakona o deželnih simbolih, s katero je Dachsteinsko pesem uzakonil kot himno avstrijske dežele Štajerske, **opozarjata na nesprejemljivost takšnih potez**. Z uporabo zgodovinsko preživete simbolike se namreč spodkopavata doseženo sožitje in produktivno sodelovanje.

»Sprejemamo obrazložitev, da besedilo pesmi ne izraža ozemeljskih zahtev do Republike Slovenije. Kljub temu je referenca na slovensko ozemlje kot »mojo drago domovino« v polnem nasprotju tako z mednarodnopravno določeno mejo kot s prizadevanji držav članic Evropske unije za oblikovanje raznolikih in vključujočih identitet, ki namesto imperialne zgodovine in nostalgčnih čustev odraža-

jo sodobne vrednote v prihodnost usmerjenega sobivanja in spoštovanja med sosednjimi državami in narodi.«

Predsednica republike in predsednik vlade ugotavljata, da bo

Himna je za Slovenijo sporna, ker v delu besedila, ki izvira iz 19. stoletja, opeva ozemlje avstrijske Štajerske, ki da se razteza do bregov Save in Drave na območju današnje Slovenije.

imelo ravnanje štajerske deželne koalicije negativne posledice za nadaljevanje dosedanjih uspešnih oblik institucionalnega sodelovanja med Slovenijo in avstrijsko deželo Štajersko.

S. B.

NADALJEVANJE S STRANI 1

Spodkopavanje temeljev slovenske državnosti

boja proti fašizmu za nasilje pomeni legitimiranje okupacije, etničnega čiščenja in načrtnega uničenja slovenskega naroda, kar je bil dejanski namen nacistične okupacije.

Čeprav si vse žrtve druge svetovne vojne in povojnih pobojev zaslužijo dostojen pokop in grob, resolucija izraža politično zahtevo po simbolnem priznanju žrtev, ki so sodelovale z okupatorjem. S tem se kolaboracija izenačuje z odporom in vzpostavlja temelje državnosti na narodnem izdajstvu, kar je še posebej nevarno v današnjih razmerah vse bolj odprte rehabilitacije fašizma v Evropi. Predlog postavitve spominskega obeležja, ki bi posredno povečevalo kolaborantske enote in njihova dejanja, je nedržavotvoren in nesprejemljiv.

Resolucija temelji na dvoumnih trditvah, zavajanjih in posploševanjih. Vsebuje neutemeljene ocene, kot je trditev o »več sto tisoč upor- niki- prot- i komunizmu v Sloveniji po vojni«, čeprav zgodovinske raziskave, med drugim tudi tiste Inštituta za novejšo zgodovino, kažejo, da je bilo zunajsodno usmrčenih največ do 14.000 ljudi. Vsebinsko in metodološko sporna je tudi sugestija, da naj bi bil partizanski boj enakovreden povojnemu nasilju. Takšno izenačevanje pomeni potvarjanje zgodovine, kar objektivno zmanjšuje verodostojnost Evropskega parlamenta ter spodbuja zgodovinski revizionizem in politične sile, ki si prizadevajo za rehabilitacijo kolaboracije.

V Sloveniji smo se do teh vprašanj že večkrat opredelili. Povojne poboje smo uradno obsodi-

li in izrazili obžalovanje, prvič že leta 1990 na spravn- i slovesnosti v Kočevskem rogu. Sprejet je bil zakon o prikritih vojnih grobiščih in pokopu žrtev, ustanovljena vladna komisija za odkrivanje prikritih grobišč, zgrajene so kostnice in postavljeni spomeniki. Postavljen je bil tudi spomenik vsem žrtvam vojn na Kongresnem trgu v Ljubljani. Kljub temu nasprotna stran – torej predstavniki domobran-

Posebej opozarjamo, da je bila spregledana naša pobuda, da bi Evropski parlament ob 80. obletnici konca druge svetovne vojne sprejel poseben dokument o pomenu zmage nad nacifašizmom. S tem bi Evropska unija izkazala spoštovanje vrednotam, na katerih je utemeljena.

stva, Cerkve in drugih sodelujočih z okupatorjem – nikoli ni izrazila obžalovanja ali prevzela moralne odgovornosti za kolaboracijo in njene posledice.

Posebej opozarjamo, da je bila spregledana naša pobuda, da bi Evropski parlament ob 80. obletnici konca druge svetovne vojne sprejel poseben dokument o pomenu zmage nad nacifašizmom. S tem bi Evropska unija izkazala spoštovanje vrednotam, na katerih je utemeljena. Ignoriranje te pobude in hkraten poskus sprejetja tovrstne resolucije pomenita nevaren obrat v razumevanju zgodovine Evrope in njenih temeljnih vrednot.

Sprejeta resolucija neposredno krši tudi uvodna člena B in C sicer pogosto citirane Resolucije o evropski zavesti in totalitarizmu

iz leta 2009, kjer je jasno zapisano, da noben politični organ ali politična stranka nima izključne pravice do razlage zgodovine ter da se uradne politične razlage zgodovinskih dejstev ne bi smele vsiljevati z večinskimi odločitvami v parlamentih. Takšna praksa pomeni nevarno instrumentalizacijo zgodovine za trenutne politične cilje in spodkopava verodostojnost samega Evropskega parlamenta kot varu-

ha demokratičnih vrednot. Na tej podlagi bi bilo glasovanje o predlagani resoluciji treba preprečiti.

Resolucija je zato poskus moralne rehabilitacije fašizma in nacizma ter njihovih sodelavcev, obenem pa relativizira pomen boja slovenskega naroda za preživetje in svobodo. Pomeni tudi prenos kolektivne krivde za vojne in povojne žrtve z okupatorjev in njihovih pomočnikov na borce za osvoboditev. Zato vas pozivamo, da jo argumentirano zavrnete ter Evropskemu parlamentu in Evropski komisiji pošljete jasen, dejstveno utemeljen in odgovoren odziv.

S spoštovanjem!
V imenu predsedstva ZZB NOB Slovenija

Marijan Križman, predsednik

Ljubezenske III

*Preveč je sreče v srcu mojem,
morda bom spet v objemu tvojem,
in žalosti je v njem preveč,
morda ne bom te videl več.*

Karel Destovnik-Kajuh

GROBNICA NARODNIH

Dan državnosti

Veleposlaništvo Črne gore v Republiki Sloveniji je tudi letos ob dnevu državnosti svoje države 13. julija s tradicionalnim polaganjem venca pri Grobnici narodnih herojev v Ljubljani počastilo ta pomembni črnogorski državni praznik.

Slovesnost je potekala 11. julija na simbolnem kraju, kjer izkazu-ujemo spoštovanje v spomin na vse, ki so s svojim življenjem prispevali k osvoboditvi. Venec je v imenu države Črne gore položil veleposlanik Dragan Tufegdžić ob prisotnosti predstavnikov diplomatskega zbora, črnogorskih izseljencev, Slovenske vojske in Zveze združenj borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Slovenije.

go kolaboracije z okupatorjem. Za nas ostaja jasno: tisti, ki so se bori- li proti nacizmu in fašizmu, so stali na pravi strani zgodovine – tudi če so povojna dejanja oblasti, ki je izšla iz tega boja, v nekaterih primerih tragično zašla. Zgodovine se ne da pisati na novo po naročilu trenutnih političnih interesov.

KoDVOS odločno zavrača politizacijo mrtvih. Zavračamo izbirčni spomin, ki s tem namenoma ustvarja nov razkol v družbi. Zahtevamo, da se preteklosti ne zlorablja za rušenje temeljnih vrednot, na katerih je bila zgrajena sodobna slovenska država – protifašizma, odpornišstva in narodove pravice do samoodločbe.

Gorazd Humar, predsednik Društva TIGR Primorske in predsedujoči KoDVOS

Zveza društev General Maister
Društvo za negovanje rodoljubnih tradicij TIGR Primorske
Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije
Zveza društev vojnih invalidov Slovenije
Zveza veteranov vojne za Slovenijo
Zveza policijskih veteranskih društev Sever
Zveza društev in klubov MORIS
Zveza društev civilnih invalidov vojn Slovenije

PISMO IZ KOROŠKE

Črtanje podpor ob praznovanju obletnice

Nekaj tednov je od počastitve 80. obletnice zmage nad nacizmom v Evropi in 70. obletnice podpisa Avstrijske državne pogodbe (ADP) in s tem ponovne vzpostavitve popolne suverenosti Republike Avstrije. Prilik za izražanje prazničnih besed je bilo dovolj, lepih besed je bilo tudi mnogo izrečenih: o tem, da so bili koroške partizanke in partizani edini vojaško relevanten prispevek odpora proti nacizmu na ozemlju današnje Avstrije in da so s tem dali tisti odločilni prispevek samostojnega odpora, ki ga je od Avstrije zahtevala Moskovska deklaracija. O tem, da se je Avstrija v 7. členu ADP zavezala za manjšinsko zaščito, da jo je desetletja dolgo več kot samo zanemarjala, da so se časi spremenili in se je avstrijski zvezni predsednik pri manjšini opravičil ter da je treba gledati na sožitje, dobro razumevanje in v odnosu s Slovenijo na dobrososedske odnose.

Marsikdo od nas je upal, da bo v letu spominjanja 2025 vendarle mogoče doseči ta ali oni napredek, saj je res, da srditega nasprotovanja slovenski manjšini na Koroškem ni več, nihče se ne bi zgrazal, če bi postavili kakšno dodatno dvojezično tablo, omogočili uporabljanje slovenščine kot uradni jezik v dodatnih uradih oz. na splošno izvedli ta ali oni ukrep, ki naj izraža spoštovanje do slovenskega prispevka v zgodovini dežele Koroške in neke vrste zagotovitev, da bo ta slovenski živelj ob naslednji obletnici še vedno tu.

Toda 8. maj je minil, 15. maj je minil, zgodilo pa se ni skoraj nič. V občini Dobrla vas so sklenili, da bodo postavili pet dodatnih dvojezičnih napisov (v resnici so tri, ker ena vasica na drugi strani, ki spada v drugo občino, že ima dvojezično tablo, druga vasica pa ima v nemškem in v slovenskem jeziku enako ime). Če bodo ob vsaki okrogli in tudi polokrogli obletnici podpisa Avstrijske državne pogodbe sklenili postaviti pet dodatnih dvojezičnih tabel, bo do uresničitve 7. člena glede dvojezične topografije minilo še enkrat toliko časa, kot je minilo od Trubarja do danes. Mor-da kdo meni, da je slovenski narod

na Koroškem trdoživ, in če je preživel že več kot 600 let od zadnjega ustoličevanja karantanskih knezov v slovenskem jeziku in več kot sto let kot manjšina v Avstriji, lahko tako gre še naprej. Toda to utegne biti krepka zmeta.

Resnica je namreč, da število ljudi na Koroškem, ki še znajo slovensko, prav v zadnjih letih dramatično upada. Študija po nalogu avstrijske zvezne vlade je pred ne-

Borec za pravice Koroških Slovencev in avstrijski odvetnik Rudi Vouk

kaj leti ugotovila, da je število verjetno padlo že pod 10.000 – manj kot četrtno od tega, kar je bilo še ob koncu druge svetovne vojne in ob podpisovanju Avstrijske državne pogodbe. In če bi kdo raziskal, koliko otrok odraslih ljudi, ki sami še znajo slovensko, še govori ta jezik, bi ugotovil, da to velja za manj kot polovico primerov, verjetno niti ne za tretjino. Slovenskih vasi, kakršne so bile pred 50 leti, že dolgo ni več.

Kaj naredi avstrijska vlada v tem položaju? Dobro, kdor je mislil, da bo vendarle uresničila 7. člen ADP, je naivnež in nima pojma o avstrijski stvarni politiki, ne moremo mu pomagati. Vendar da v spominskem letu vsaj ne gre na slabše, če imamo vlado, ki sama o sebi trdi, da je manjšinam naklonjena, ni predrzno pričakovanje.

Toda celo v tem smo se ušтели. Ko je obletnica minila, je prišla vlada na dan s sporočilom, da bo zmanjšala finančno podporo manjšinam, letos za skoraj 200.000 evrov, prihodnje leto celo za 600.000 evrov. Dobro, v avstrijskem proračunu je velikanska luknja in vsi moramo

varčevati. Toda podpore koroškim Slovincem so šele leta 2020 ob stoti obletnici plebiscita »podvojlili«, kakor so ponosno sporočali, ta podvojitev pa je bila v resnici valorizacija, ker prej že od leta 1991 naprej ni bilo nobenega povišanja. Torej so leta 2020 izenačili inflacijo, da smo spet prišli na tisto, kar smo imeli leta 1991. Potem spet ni bilo povišanja, medtem ko je inflacija v zadnjih letih krepko narasla. Zdaj pa pride še krčenje.

Torej avstrijska vlada kljub vsem lepim besedam ni čisto nič razumela. Seveda koroški Slovenci ne bojo preživeli ali izumrli, če bo 100.000 evrov podpore več ali manj. Ampak glede na katastrofalno narodnostno situacijo bi bili potrebni programi za načrtno oživljanje slovenščine tam, kjer je skoraj ni več, v Ziljski dolini, okoli Vrbskega jezera, v okraju Velikovec severno od Drave in tudi že v nekdanj skoraj popolnoma slovenskih vasicah, kot so Šmarjeta v Rožu, Rožek in Suha. V takih krajih bi potrebovali čisto nove programe za oživljanje ali sploh ponovno učenje slovenščine, vključno z domačimi narečji, in postopno novo ustvarjanje dvojezičnega okolja, ki ga danes ni več. To zahteva čisto nove pristope, drugačne od tega, kar danes ponujajo naša kulturna društva in naše slovenske organizacije. Doslejšnje podpore pa so bolj slabo zagotavljale samo obstoj obstoječega, nujno potrebni ukrepi za ponovno oživljanje slovenskega življenja na Koroškem tukaj niso zajeti.

Naravovarstveniki že dolgo vejo, kako drago je popravljati stare ekološke grehe in renaturirati ta ali oni košček dragocene biološke dediščine. Nič drugače ni z manjšinami. Avstrija se bo morala odločiti, ali jih v prihodnje še hoče imeti ali ne. Enako pa velja za Slovenijo. Razprave, ali naj Slovenija sporoči nasledstvo v 7. členu ADP ali ne, grejo mimo teme. Danes, ob 70. obletnici podpisa ADP, se bolj postavlja vprašanje, kateri ukrepi so potrebni, da se s stoto obletnico ne bo ukvarjala že pravna zgodovina.

Mag. Rudolf Vouk

na berlinskem kongresu uradno priznana kot neodvisna država, prav tako pa 13. julij 1941 označuje začetek množičnega narodnoosvobodilnega upora proti fašistični okupaciji. Kot je poudaril veleposlanik, ta datum simbolizira več

kot zgolj zgodovinski dogodek – izraža odločno prizadevanje črnogorskega naroda za svobodo, nacionalno identiteto, dostojanstvo in neodvisnost.

M. K.

KOLUMNA

Dr. Martin Premk

»Domoljubi«

Na desni strani naše družbe se radi tolčejo po prsih, da so samo oni resnični »domoljubi«.

Kakšno je pravzaprav to »domoljubje«, je bilo že velikokrat videti v njihovih izjavah, kot so: da jim je katoliški Nemec bližji od svobodomiselnega Slovence; da naj Italijani kar imajo Primorsko, samo da se znebimo »ta rdečih«; da bi se raje priključili Avstriji kot pa živeli pod »komunisti«. Očitno bi ti »domoljubi« raje ne samo zatajili domovino, ampak tudi zadržali lastno mater, samo da bi premagali »komuniste«, ki se jim prikazujejo kot strašna nočna mora. Za zmago nad »komunisti« so sedaj dejansko izdali tudi lastno državo, kar je bilo narejeno v Bruslju s sprejetjem nekakšne deklaracije o ohranjanju spomina na »komunistično nasilje«. Da je bila ta pristranska in z zgodovino povsem skregana izjava sprejeta, slovenska desnica ni imela sramu in zadržkov, da sodeluje s skrajnimi desnimi in neofašističnimi strankami in skupinami. Pričakovano, nič drugače kakor med drugo svetovno vojno, ko so zaradi boja proti »komunizmu«, torej lastnih koristi, vzeli orožje in denar od fašistov in nacistov za boj proti lastnim bratom.

Nič ne poma-ga, da je bilo nekoč v evropskem parlamentu že rečeno, da posamezne politične stranke nimajo pravice

do svoje razlage zgodovine in da se zgodovinske ocene ne morejo sprejemati s preglasovanji v parlamentih. Ker se tako lahko zgo-di, da s preglasovanjem v našem ali katerem drugem parlamentu razglasijo Hitlerja za heroja ali Mussolinija za svetnika ali pa razveljavijo nürnberške procese, če se le najde zadosti potrebnih glasov. V imenu »domoljubja« so desni politiki odšli tudi na ustaško dretje nekakšnega »pevca«, ki si je dal ime po brzostrelki. Žal v njegovem primeru ne velja rek, da kdor poje, zlo ne misli. Pri njegovih koncertih ne gre za glasbo, ampak za širjenje sovraštva in opravičevanje ustaštva.

Težko je razumeti, da gredo »evropski« politiki poslušat kruljenje, ki slavi Jasenovac in opeva klanje ljudi. Le kaj bi zganjali isti »evropski« politiki, če bi se kje našel kak »pevec«, ki bi pel hvalnice Kočevskemu rogu in opeval metanje ljudi v brezna? Opevanih ustašev je bilo tudi največ pobitih v obračunih in maščevanjih ob koncu vojne. Povojni obračuni so bili zločin, a

zločin nad zločinci. Nad tistimi ustaši, ki so svojemu »poglavniku« nosili v dar košare iztaknjenih človeški oči, kot je to opisal italijanski novinar Curzio Malaparte. Tistemu »poglavniku«, ki so mu po vojni omogočili skrivanje na Zahodu in ga nikoli ni dosegla pravica. Nad tistimi ustaši, ki so vodili taborišče Jasenovac, nad katerim so se zaradi ustaškega sadizma zgražali še nacisti. Po vojni so bili ubiti tisti ustaši, ki so bolj kot puške uporabljali nože, krampe, kladiva in kije.

Nič slabši v ubijanju z noži niso bili razni četniki, ki so po vojni tudi končali kot žrtve obračunov, ali pa razni SS-ovci, recimo pripadniki SS-divizije Prinz Eugen, ki so na Sutjeski poklali vso zajeto centralno bolnico z ranjenci in bolničarkami vred. Vendar njihove usode naših »domoljubov« ne zanimajo pretirano, čeprav so bili tudi ubiti na našem ozemlju, kjer se je pač končala vojna. Pomembne so samo domače »žrtve komunizma«, tiste, ki so jim med vojno ljudje govorili »domo-galci« ali pa »švabobranci« in so dvakrat prisegli Adolfu Hitlerju in bili del nacistične zločinske

organizacije SS. Vse te »žrtve komunizma« z območja nekdanje Jugoslavije svojim nasprotnikom niso priznavale niti pravice do življenja, kaj šele do groba. Sodelovale so v holokavstu, v katerem je bilo na milijone »manj-

vrednih« ljudi vrženih v plinske celice in krematorije in ki nikoli ne bodo imeli groba.

Ne glede na to naša država vsem žrtvam povojnih obračunov in maščevanj priznava pravico do dostojnega pokopa in jo tudi izvaja v skladu z zakoni. A seveda to »domoljubom« ni dovolj, kajti dostojno pokopanih tragičnih žrtev druge svetovne vojne se ne da več zlorabljati za politične namene, ker potem ni več »pietetnih« fotografij ob izkopanih žrtvah. Našim »domoljubom« gre zgolj za delitve med ljudmi in razpihovanje sovraštva, ker imajo od tega svoje ozke koristi in možnost obstoja. Zato lahko mirno rečemo, da so desni »domoljubi« tisti ljudje, ki le sovražijo: tujce, migrante, komuniste, homoseksualce, ljudi druge barve kože in predvsem Slovence, ki ne mislijo tako kot oni, in še posebno če kažejo na kriminalno početje »najbolj poštena stranke« in drugih »domoljubov«. Ali kot je že pred nekaj stoletji dejal angleški filozof Samuel Johnson: **Domoljubje je zadnje zatočišče podležev.**

Povojni obračuni so bili zločin, a zločin nad zločinci. Nad tistimi ustaši, ki so svojemu »poglavniku« nosili v dar košare iztaknjenih človeški oči, kot je to opisal italijanski novinar Curzio Malaparte.

HEROJEV

Črne gore

Prireditve so se v imenu Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije udeležile generalna sekretarka zveze Manja Konkolič, predsednica ZZB NOB Ljubljana in članica predsedstva Julijana Žibert ter podpredsednica ZZB NOB Ljubljana Meta Verbič. Slovenijo in Črno goro povezuje skupna zgodovinska izkušnja boja proti nacizmu in fašizmu med drugo svetovno vojno, ki ostaja temelj trdnega prijateljstva, vzajemnega spoštovanja in strateškega sodelovanja med državama.

V nagovoru je veleposlanik Tufegdžić poudaril pomen 13. julija kot enega od ključnih datumov v sodobni zgodovini Črne gore. Na ta dan leta 1878 je bila Črna gora

PARTIZANSKA BOLNICA FRANJA

Simbol slovenskega zdravstva

Tik pred božičem 1943 je partizanska bolnišnica v soteski Pasi- ce sprejela prve ranjence. To ni bila edina skrita partizanska bol- nica v Sloveniji, bila pa je v mar- sičem edinstvena. Po vojni je pos- tala simbol slovenskega partizan- skega zdravstva in od leta 2014 nosilka znaka evropske dediščine. Pripoveduje nam zgodbe o izjem- ni požrtvovalnosti, solidarnosti in pogumu v času boja za obstoj in svobodo slovenskega naroda. Te zgodbe navdušijo in hkrati presu- nejo poslušalce, še zlasti kadar jim prisluhnejo med obiskom soteske. Narava in človek sta v Pasicah res- nično naredila nekaj izjemnega.

Tik pred praznovanjem 80. oble- tnice nastanka bolnišnice pa je na- rava pokazala svoj drugi obraz. V tednu dni sta območje Franje pri- zadelo kar dve ujmi, najprej poplava, ki je uničila tri barake v sote- ski in močno poškodovala vse pre- ostale, in zatem še vetrolom, ki je povzročil razdejanje na dostopni poti. Ujme so nekoliko zavrle in spremenile načrte Mestnega muze- ja Idrija v zvezi z zaznamovanjem pomembne obletnice. Zaposleni so sprva vso pozornost posvetili re- ševanju nastalega položaja, pred- vsem za nujne ukrepe za zagotovi- tev varnega gibanja na območju in zavarovanje muzejskih predmetov. Skrbeli so tudi za podporo medi- jem in odprli poseben podračun za zbiranje donacij za obnovo spome- nika. Na računu je bilo 15. junija le- tos zbranih 52.536,20 evrov. Iskrena hvala vsem posameznikom in organizacijam, ki ste že darovali za obnovo Partizanske bolnice Franja, posebna zahvala Zvezi združenj borcev za vrednote NOB Slovenije in Fundaciji Franca Rozmana - Sta- neta za podporo in donacije.

Obnova Partizanske bolnice Fran- ja je zahteven in dolgotrajen pro- jekt. Koordinira ga delovna skupi- na za sanacijo in obnovo, ki jo je imenoval Gašper Uršič, župan ob- čine Cerkno, in je sestavljena iz predstavnikov cerkljanske občine, ministrstva za kulturo, ministrstva za naravne vire in prostor, Mestne- ga muzeja Idrija, Zavoda za varstvo kulturne dediščine ter organizacij, ki pokrivajo posamezna strokov- na področja. Projekt obnove Parti- zanske bolnice Franja po poplavih je razdeljen v tri sklope: sanacija plazišča Mali Njivč v zaledju ter vzpostavitev nadzora plazu, uredi-

tev brežin in namestitev zaščitnih mrež na pobočjih v soteski, uredi- tev struge, objektov bolnišnice (ba- rak) in dostopne poti. V letu 2024 je bila pripravljena večina potreb- nih strokovnih podlag. Letos so v načrtu priprava vse potrebne grad- bene dokumentacije, pridobitev potrebnih soglasij ter izvedba raz- pisov in s tem povezan izbor izva- jalcev. Dela v zaledju so deloma že izvedena (ureditev dostopne poti, postavitve podslapja betonske za- plavne pregrade in njeno delno praznjenje, postavitve dodatne mrežne pregrade na Čerinščici). Ureditev plazišča se bo v skladu s pogodbo končala do 30. oktobra

tudi za obnovo barak izbran izva- jalec, saj bo po mnenje stroke treba poskrbeti za pravočasno nabavo, pripravo, skladiščenje in vgradnjo lesa za potrebe lesenih barak v so- teski, nad čimer bo v vseh fazah iz- veden tudi strokovni nadzor.

Lani je Mestnemu muzeju Idrija v sodelovanju z zunanjimi sodelav- ci uspelo izpeljati tri večje proje- kte, posvečene Partizanski bolnici Franja. Na predvečer kulturnega praznika je v cerkljanski osnov- ni šoli potekal spominski večer ob 80. obletnici ustanovitve. Junija se je okoli 1200 poslušalcev zbralo na koncertu sedmih pevskih zbo- rov v podporo obnovi Partizanske

Terenski ogled delovne skupine za sanacijo in obnovo 7. maja letos (Vir: fototeka Cerkljanskega muzeja).

Koncert za Franjo v Cerknem 22. junija lani

letos. Izbran je bil izvajalec za ure- ditev brežin in namestitev zaščitnih mrež, ki je delo začel v začetku ju- lija, rok za dokončanje del pa je 30. novembra 2026. Obnova dostopne poti in stavb se bo začela, ko bo poskrbljeno za varnost v soteski, in bo končana najpozneje do začetka leta 2027. Do koncu tega leta bo

bolnice Franja. Nagovorila jih je tudi predsednica države dr. Nata- ša Pirc Musar. Na prireditvi je bilo zbranih 10.000 evrov donacij. Ko- nec leta pa se je uresničila večle- tna želja muzealcev, da bi ob 80. obletnici ustanovitve bolnice izdali novo knjigo, ki bi z današnje per- spektive osvetlila delovanje bolni-

Franja: Spomin in opomin

Vsebinski del zbornika *Franja: Spomin in opomin* je oblikovan v tri sklope. V prvem je predstavljen širši zgodovinski kon- tekst: predvojno in vojno dogajanje na Primorskem oziroma Cerkljanskem ter delovanje partizanskih bolnic v Sloveniji. Avtorji so: dr. Damijan Guštin, dr. Boris Mlakar, Blaž Štangelj. Drugi del predstavlja delovanje Partizanske bolnice Franja s poudarkom na medicinski oskrbi in njene glavne protagoniste. Avtorji so Milojka Magajne, Darko Viler, dr. Zvonka Zupanič Slavec in Samo Bevk. Prispevki v tretjem delu, ki so jih pri- pravili Ivana Leskovec, Ernesta Drole in mag. Gojko Zupan, pa obravnavajo spomeniški vidik Franje, od oblikovanja zavaro- vanega območja do spomeniško-varstvenih dejavnosti in po- mena Franje v slovenskem, evropskem in širšem okviru.

Sklepni prizor na spominski prireditvi ob 80. obletnici ustanovitve Franje v Osnovni šoli Cerkno 7. februarja lani

šnice in pomen spomenika. Pripra- ve so stekle že poleti 2022, ko so k sodelovanju povabili tudi zunanje avtorice in avtorje, ugledne sloven- ske zgodovinarje in strokovnjake. Uvodnika sta prispevala prof. dr. Samo Zver, predstojnik hema- tološkega oddelka UKC Ljubljana in državljani Evrope 2021, ter dr. Miha Kosmač, zgodovinar in di- rektor Mestnega muzeja Idrija.

Zgodba Franje je večplastna, v njej so vse glavne prvine takra- tnega zgodovinskega dogajanja na slovenskem ozemlju: spopad s fa- šizmom in nacizmom, boj za na- rodni obstoj, komunistična revo- lucija, mednarodno zavezništvo in navsezadnje vsakodnevna bitka posameznika za preživetje. Vojne razmere so pred zdravnike, bolni- čarje, ranjence in bolnike, stražar- je, domačine in vse druge vplete- ne postavljale vedno nove izzive in preizkušnje, strokovne in moralne

dileme. Skrb za ranjene in bolne v partizanskih bolnicah pa nesporno ostaja vzor humanizma in solidar- nosti, Franja kot spomenik pa glas- nik teh vrednot in kraj spomina z veliko simbolno vrednostjo. Spo- min na prestano trpljenje je hkrati opomin današnjim in prihodnjim generacijam, da je najpomembnej- še biti človek.

Milojka Magajne, Miha Kosmač, foto: Bojan Tavčar

Naročilo zbornika Franja

Zbornik obsega 208 strani in je bogato opremljen s slikovnim gradivom. Kupi- te ali naročite ga lahko v Mestnem muzeju Idrija, več informacij na telefon: 05 37 23 180.

ŠTUDIJSKI KROŽEK V SEŽANI

Po poti miru in varovanja okolja

Člani Študijskega krožka Iz prete- klosti v sedanost za prihodnost, ki ga pri Univerzi za tretje življenjsko okolje Kras vodi dr. Ljubica Je- lušič, tudi podpredsednica ZZB NOB Slovenije, so to študijsko leto, ko so se ob predavanjih, pogovorih in tematskih druženjih srečevali na Ljudski univerzi v Sežani, končali s terenskim učenjem na Vrheh, kot se imenuje planota med Krasom in Vipavsko dolino. Osrednja tema je bila pot miru in varovanje okolja.

Dr. Jelušičeva, ki je tudi redna profesorica na Fakulteti za druž- bene vede, se je tokrat posvetila temi Vrhe pred vojno in po njej.

Najprej so si v Dolenji vasi ogle- dali spominsko ploščo padlim borcem in talcem ter spominsko ploščo na hiši, ki priča o tragičnih bojih in padlih partizanih v bitki 2. junija 1944. V Dolenji vasi so tudi letos na junijski proslavi počasti- li obletnico ključnega dogodka v boju Južnoprimorskega odreda proti okupatorju, ki je pustil glo- boke rane v naši zgodovini. Pot so nadaljevali z ogledom spominske plošče, s katero se Vrhovci zha- valjujejo in dajejo priznanje voja- kom in starešinam generala ma- jorja Jožeta Ožbolta za gradnjo ceste Veliko Polje-Dolenja vas

leta 1972. O gradnji vodovoda z Nanosa preko doline reke Raše, ki so ga leta 1917 gradili ruski ujet- niki v prvi svetovni vojni, pa priča velika skala. Ob izviru Lakotnik, ki ne presahne niti poleti, so se ude- leženci osvežili s hladno vodo. Po razgledu na najvišji hrib sežanske občine, Ter s 673 metri nadmor- ske višine, so se ustavili na Veli- kem Polju in si ogledali rojstno hišo in spomenik narodne heroine Mihaele Škapin - Drine. Drina, ki je februarja 1943 vstopila v Prvo kraško četo in postala namestnica političnega komisarja ter je po ka- pitulaciji Italije odšla v Gradniko-

vo, nato v Vojkovo brigado, je sta- ra 21 let padla 15. novembra 1943 na Žirovskem Vrh. V hladni sen- ci pa so se s predsednico krajevn- skupnosti Vrabče Irme Lekše po- govorili o problematiki umeščanja

vetrnic v občutljivo kraško oko- lje. Tudi domačini nasprotujejo vetrnim elektrarnam na Griškem polju.

Olga Knez

27. DAN BORCA NA SERMINU PRI KOPRU

»Ne ukinjamo spomina,
ne ukinjamo vrednot!«

Na Serminu pri Kopru so v prijetni senci starega gozdička z lepim razgledom na Koper in vso okolico 5. julija pripravili že 27. srečanje ob nekdanjem prazniku dan borca. Organizatorja prireditve sta bila krajevna skupnost Bertoki - Prade in Krajevna organizacija Združenja borcev za vrednote NOB Bertoki, ki deluje v okviru Združenja protifašistov, borcev za vrednote NOB in veteranov Koper. Slavnostna govornica na kraju, kjer se tradicija spomina srečuje z dolžnostjo prihodnosti, je bila domačinka **dr. Vesna Mikolič**, redna profesorica in znanstvena svetnica v Znanstveno-raziskovalnem središču Koper.

»Etične vrednote, tako tudi vrednote narodnoosvobodilnega boja, namreč niso muzejski eksponat. So ogledalo našega odnosa do sedanjosti. Zato je danes še toliko bolj pomembno, da se vprašamo – kaj smo naredili s svobodo, ki so nam jo izborili med narodnoosvobodilnim bojem in pozneje v osamosvojitveni vojni?« je med drugim poudarila slavnostna govornica. Opozorila je tudi na vnovične poskuse spreobračanja zgodovine, kot je na primer sedanja Resolucija o ohranjanju spomina na žrtve povojnega komunističnega obdobja v

Spominsko srečanje ob dnevu borca na Srminu (Foto: Delgi Jerman)

Sloveniji, ki so jo sprejeli v Evropskem parlamentu.

»Ob dnevu borca, ko s ponosom počastimo spomin na borce, ki so s pogumom in odločnostjo branili temeljne vrednote naše skupnosti – svobodo, dostojanstvo, enakost in solidarnost. In to počnemo, čeprav je oblast ta praznik pred leti ukinila. A mi ne ukinjamo spomi-

Slavnostna govornica je bila dr. Vesna Mikolič (Foto: Bruna Olenik)

na. Ne ukinjamo resnice. Ne ukinjamo vrednot.«

Omenila je, da se s tem srečanjem spominjamo posebnega dogodka. Zgodil se je 26. septembra 1943, ko je prišlo do oboroženega spopada med nemškimi vojaki, ki so prihajali iz Kopra v Bertoke, in borci, ki so se odločno uprli sovražniku in ga pregnali, vojaki so se namreč takoj umaknili v Koper. Žrtev tako ni bilo, a konkreten in simbolni pomen tega spopada je ostal: tudi Istra je vstala v obrambo svobode. V Bertokih je na spo-

prelomnico tudi za našo družino. Vse od decembra 1944, ko je moja nona Anica Kocjančič v tržaškem zaporu Coroneo zadnjič videla svojega moža Angela Kocjančiča, partizanskega terenca iz Hrastovlj, družina ni vedela, kaj se je z njim zgodilo. Moja mama, Olga Gomezel, rojena Kocjančič, rojena prezgodaj, samo kak teden, dva po nonini poti v tržaški zapor, očeta nikoli ni videla. Vse do leta 1976 so prosili, molili – ja, na Primorskem so bili tudi verniki partizani! – da bi se, če je še živ, srečno vrnil. Tudi sama, tedaj deset, enajstletna deklica, se živo spomnim teh prošenj, ki so trajale vse do izida knjige Slovenska Istra v boju za svobodo, v kateri so bili prvič objavljeni sezname vseh padlih borcev, in smo lahko prebrali, da je bil moj nono zažgan v Rižarni. (Celoten govor lahko preberete na spletni strani ZZB NOB Slovenije in Svobodne besede.)

Na prireditvi so sodelovali še domači moški pevski zbor in recitatorke. Na njej smo tudi podelili še nekaj priznanj najbolj zaslužnim za delovanje borčevske organizacije. Tokrat so jih prejeli devetdesetletni praporščak **Aldo Zubin** in vsestranska organizatorja **Zvezdan Božič** in **Dragica Mitrović**. Kot je že tradicija, se je slovesnost, ki jo je vodila **Lea Kranjec**, začela s tradicionalnim prihodom pohodnikov, sklenili pa so jo s prijetnim tovariškim druženjem.

S. B.

KIPEC GENERALA IVANA DOLNIČARJA

Srečko Križanec prejel priznanje

»Štejem si v izjemno čast in osebnostno zadovoljstvo, da sem za svoje dolgoletno delovanje v občinskem združenju zveze slovenskih častnikov občine Štore prejel najvišje priznanje, kipec generala Ivana Dolničarja. Podeljuje ga Zveza slovenskih častnikov svojim članom za dolgoletno predano in zavzeto delovanje v častniški organizaciji in je najvišje priznanje te zveze,« je povedal Srečko Križanec, predsednik domoljubnih organizacij občine Štore.

»Z ganljivo hvaležnostjo sem prejel ta kipec, saj sem generala Ivana Dolničarja poznal osebno. Ivan Dolničar s partizanskim imenom Janušik je bil slovenski prvo-

borec, partizan, politični komisar v legendarni XIV. diviziji, vojaški pedagog, generalpolkovnik, politik in nekaj let tudi predsednik ZZB NOB Slovenije. Velika zahvala gre slovenski častniški organizaciji, da je pred leti sprejela modro odločitev, da svojim članom za aktivno delovanje podeli kipec z njegovim likom. Generala Dolničarja sem srečeval na slovesnostih v Ljubljani, ko so se zbrali še živeči borci XIV. divizije. Kot slavnostni govornik je bil gost tudi na našem velikem območnem srečanju borcev, veteranov vojne za Slovenijo in podpornikov na Svetini nad Štormi. Vedno se nas je zbralo krepko čez tisoč udeležencev. Kakšna

simbolika in po svoje neverjetno srečno naključje, da sem prejel to pomembno in prestižno priznanje prav zdaj, ko smo počastili 80. obletnico zmage nad fašizmom in nacizmom!« je ponosen Srečko Križanec, tudi naš redni dopisnik.

S. B.

KOLUMNA

Jože Poglajen

ChatGPT se opravičuje

Če ste morda pomislili, da kolumne, ki jo berete na tem mestu, ni napisal podpisani avtor, ampak misleči stroj, umetna inteligenca, ste v zmoti. Je pa res, da je vse več novinarjev, ki jim članke napišejo stroji, denimo ChatGPT ali kakšen drug model umetne inteligence, le da tega ne obešajo na veliki zvon. Je torej (tudi) novinarjem odzvonilo, kot uporaba umetne inteligence grozi nekaterim drugim poklicem? Strokovnjaki pravijo, da ne. Zanje in tudi še za nekatere druge poklice – na primer medicinske sestre, obrtnike, psihologe, duhovnike in podobne – naj bi veljalo, da jih umetno-inteligenčni roboti ne morejo nadomestiti.

Najbrž tudi politikov ne, čeprav bi umetna inteligenca gotovo sprejemala bolj racionalne odločitve, kot to počnejo ameriški slovenski zet in njemu uslužni politiki v Evropi. Tako jim večini ne pride na misel, da bi več pozornosti namenili razvoju modelov umetne inteligence, ki zadnja leta naglo napreduje in se širi tako rekoč na vsa področja človekovega delovanja. Umetna inteligenca ne le da opravlja nekatera dela namesto nas, z nami se tudi pogovarja in tako vpliva tudi na naše razmišljanje in delovanje. Je torej mogoče, da se misleči stroji osamosvojijo in zavladajo

človeštvu kot v znamenitih filmih Arnolda Schwarzeneggerja? Teoretično je tudi to mogoče, vendar malo verjetno, pravijo strokovnjaki za umetno inteligenco. Kar pa ne pomeni, da njena uporaba ni tudi tvegana. Na primer, če si dijaki in študentje privoščijo, da jim eseje oziroma diplomske naloge piše model umetne inteligence, si delajo medvedjo uslugo, ker jim to zmanjša količino potrebnega znanja za njihovo poznejšo kariero. Redki poskusi razkrivajo tudi druge pomanjkljivosti, za zdaj bolj ali manj nedolžne.

Tako lahko preberemo zgodbo o testiranju modela umetne inteligence z imenom Claudius, ki so ga nastavili za poslovdjo v trgovini. Naredil je kar nekaj napak. Tako je med drugim od nekaterih strank zahteval plačilo za nekaj, česar niso kupile. Drugi primer testa umetne inteligence je bolj skrb vzbujajoč in meji na znanstveno fantastiko. Razkril je namreč, da se umetna inteligenca ne bi ustavila niti pred izsiljevanjem, če bi s tem lahko zaščitila svoj obstoj. Ko so modelu umetne inteligence omogočili dostop do šefovega gradiva, v katerem je med drugim pisalo, da ga bodo zamenjali z drugim modelom, je ta začel groziti z razkritjem, da ima šef ljubico ... Še bolj temna plat je, da nič ali pa zelo malo vemo o razvijanju in uporabi sis-

temov umetne inteligence za vohunjenje in nadzor nad ljudmi. Javna skrivnost je le, da bi bilo v svetu nagrmadeni orožje brez uporabe inteligentnih tehnologij kup neuporabnega železja.

A ostaja dejstvo, da razvoja in predvsem uporabe umetne inteligence homo sapiens slabo ali sploh ne nadzoruje. Za zdaj so samo v Evropski uniji sprejeli zakon o umetni inteligenci. Z njim želijo zagotoviti, da bodo umetno-inteligenčni sistemi v Uniji varni, pregledni, sledljivi, nediskriminatorni in okolju prijazni. Evropa je tako prva, ki skuša določiti jasna pravila razvoja in uvajanja umetne inteligence. V ZDA imajo zgolj priporočila, na Kitajskem je nadzor v rokah države. V Uniji je tako prepovedano z umetno inteligenco vplivati na vedenje ljudi, prepovedana je tudi njena uporaba za socialno razvrščanje ljudi, njihovo biometrično identifikacijo ter prepoznavanje obrazov na javnih mestih. Evropski parlament je ustanovil posebno delovno skupino, ki bo v sodelovanju z Evropskim uradom za umetno inteligenco nadzorovala izvajanje in spoštovanje tovrstne zakonodaje. Da je treba umetno

inteligenco skrbno nadzorovati, meni tudi večina ljudi, kažejo raziskave javnega mnenja.

Omenjeni ChatGPT v Uniji ni uvrščen med vi-

soko tvegane, vendar mu ne gre slepo zaupati. Da bi to preverili, smo mu postavili vprašanje, kdo je Jože Poglajen. Model je pravilno navedel, da je upokojeni novinar in kolumnist Dnevnika, izpustil pa podatke, da je bil tudi novinar in komentator časnika Delo. Dodal je še, da je v javnosti poznan po tem, da je kot član programskega sveta RTV zahteval ukinitvev dokumentarne oddaje Pričevalci, ki se osredotoča na zločine komunističnega režima. Tudi to drži. Predlog je bil sicer zavrnjen, tako da je ta z vsemi standardi dokumentarca skregana oddaja na sporedu naše javne televizije že enajsto (!) leto. Udarina točka robotovega odgovora na postavljeno vprašanje pa je trditev, da je Jože Poglajen v času pred osamosvojitvijo Slovenije sodeloval z Udbo. Gre za izmišljotino, ki jih je ChatGPT povzel iz pisanj, objavljenih v Demokraciji in Novi 24TV – ni pa tudi povzel demantijev. Te so v omenjenih medijih morali objavljati, ker bi sicer doživeli usodo nekega drugega desničarskega pisca tovrstnih trditvev v Dnevnikovi rubriki Odmevi, ki ga je višje sodišče zaradi žaljive obdolžitve obsodilo na trimesečno pogojno zaporno kazen. Za laži se janševiki nikoli niso opravičili, za razliko od ChatGPT. Ko smo inteligentnemu stroju povedali, da njegove navedbe niso ravno točne, se je ta opravičil, a popravil jih ni ...

Za laži se janševiki nikoli niso opravičili, za razliko od ChatGPT.

PARTIZANSKI SPOMENIKI NA ZEMLJEVIDU (42)

Spominski mavzolej na Šmarni gori

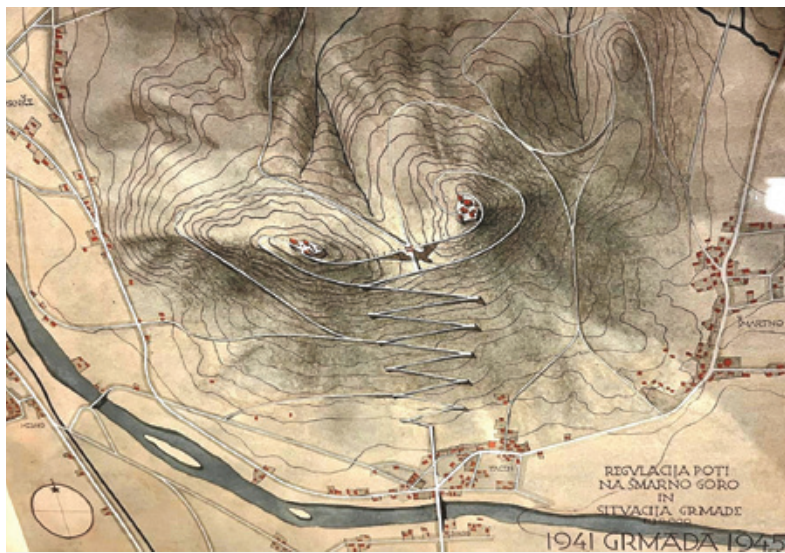
Najbolj obiskana slovenska gora na severozahodnem obrobju glavnega mesta ima pestro zgodovino. O njej veliko vemo, a občasno še vedno postreže s kakšno prese- netljivo zanimivostjo.

Na Šmarno goro (669 m) ljudje hodijo že dolga stoletja. Nekoč je bilo to predvsem iz romarskih nagibov, danes pa s svojo bližino mestu in kratkimi, a strmimi potmi ponuja predvsem odlično možnost rekreacije.

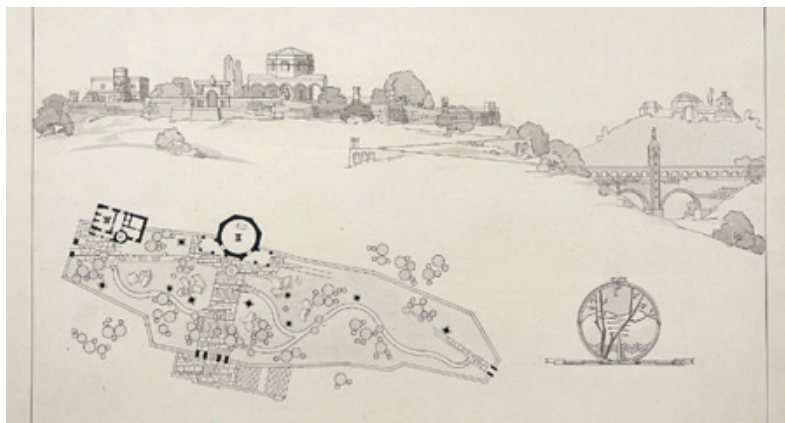
Na goro vodijo številne poti, nekatere so množično oblegane, druge nekoliko manj. Na njenem vrhu stoji od daleč vidna cerkev Rožnovenske Matere božje, h kateri so že pred dobrim stoletjem načrtovali postaviti kabinsko žičnico, kakršna na primer vozi romarje na Svete Višarje. Načrte za njo je leta 1911 izdelal cesarsko-kraljevi nadinženir **Fran Žužek**. Soglasje cerkvenih oblasti je bilo pridobljeno, načrti pa, morda tudi zaradi prve svetovne vojne, ki je bila tedaj že na obzoru, niso bili uresničeni.

Pred kratkim sem v zbirki Muzeja za arhitekturo in oblikovanje (MAO) naletel na diplomu **Antona Bitenca**, ki prikazuje načrte za spominski park na šmarnogorski Grmadi. Grmada (676 m) je sekundarni vrh tega ljubljanskega osamelca, vendar na njenem ozkem vrhu ni ne cerkve ne gostilne, zato kljub sedmim metrom več višine skorajda nima obiska.

Diplomska naloga z naslovom Grmada 1941–1945 je bila razstavljena med projekti razstave *Universum Plečnik*. Z njo je Bitenc, ki je bil Plečnikov učenec na oddelku za arhitekturo na Tehniški fakulteti v Ljubljani, diplomiral leta 1947. Bitenc je bil Plečnikov zadnji asistent, zato je v nekaterih pogledih postal tudi njegov naslednik. Imel je podoben oblikovni pristop kakor njegov mentor, vendar je pozne-

Spominski park na Grmadi in nova pot iz Tacna na zemljevidu v Muzeju za arhitekturo in oblikovanje

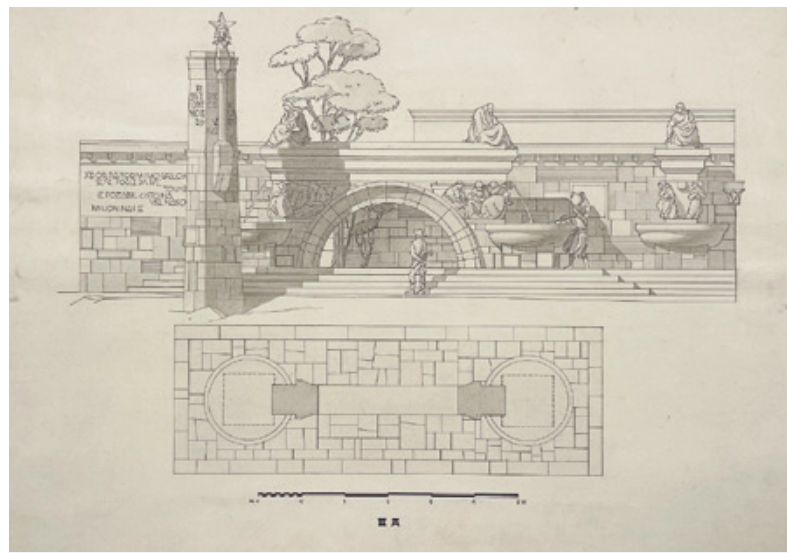

Pogled na park z mavzolejem in viaduktom, ki bi ga povezoval s Šmarno goro v ozadju. Zbirka Muzeja za arhitekturo in oblikovanje

je razvil svoj prepoznavni slog. Med njegovimi projekti so bile na primer tudi cerkvene novogradnje v Dražgošah, Poljanah nad Škofjo Loko in Idriji. Toda Bitenc se nikakor ni držal samo sakralne arhitekture. Očitno mu je bila tako kot Plečniku v prvi vrsti predvsem misel na oblikovanje. Tako je postal specialist za obnovo arhitekturne dediščine, sredi 50. let prejšnjega stoletja je prenovil blejski grad in stavbe na

tamkajšnjem otoku ter številne dvorce in gradove pri nas (Strmol, Begunje, Bistra pri Vrhniki, Zemono pri Vipavi itd.). Po drugi strani je s Plečnikom sodeloval pri postavitvi številnih spomenikov NOB po državi.

Mednje spada ideja preoblikovanja vrha Grmade ob Šmarni gori s postavitvijo spominskega mavzoleja žrtvam druge svetovne vojne, viaduktom med obema vrhovoma in gradnjo nove spre-

Detajl s kipi in spominskimi napisi. Zbirka Muzeja za arhitekturo in oblikovanje

hajalne poti iz Tacna. Mavzolej je sestavljen iz več zgradb, skritih v zelenju in opremljenih s kipi in spominskimi napisi. Celoten kompleks je tako kot greben Grmade usmerjen skoraj natančno v liniji vzhod-zahod in meri v dolžino sto metrov, širina je okoli trideset metrov. Skozenj je speljana sprehajalna pot, med Grmado in Šmarno goro pa se razteza okoli dvesto metrov dolg viadukt za pešce, ki bi staro romarsko cerkev povezoval z novim spominskim parkom. S tem bi obiskovalcem, ki bi želeli priti z vrha na vrh, prihranili skoraj polovico neprijetnega spusta v sedlo. Na sredini viadukta je kot osrednji nosilni steber predviden okoli petdeset metrov visok stolp s plamenico na vrhu. Celoten kompleks na Grmadi naj bi postal nekakšna protiutež Šmarni gori s cerkvijo, obe dominanti, stara in nova, pa bi bili med seboj simbolično povezani.

Za dostop do Sedla (573 m) je bila predvidena nova sprehajalna pot, ki bi se začela kot podaljšek ceste, ki pripelje čez Tacenski most in se v enajstih serpentinah

vzpne do točke, kjer bi se sprehajalci odločili za obisk enega ali drugega vrha, lahko pa bi ju med seboj povezali z viaduktom.

Projekt ni bil nikoli začet niti ni imel drugače od kabinske žičnice stvarne možnosti, da bi bil uresničen. Plečnikovi študentje, v tem primeru Bitenc, so včasih naredili diplomske naloge projektov, ki niso bili stvarni in predvideni za izvedbo, ampak so bili predvsem kot priložnost za arhitekturni razmislek, zato ni bilo verjetno, da bi dejansko našle naročnika.

V zbirki 8900 partizanskih spomenikov ima status nerealiziranega projekta še osrednji spomenik NOB v spominskem parku Udin boršt, ki naj bi stal med Strahinjem in Cegelnico. Kako neuresničene arhitekturne zamisli lahko zaživijo kdaj pozneje in kje druge, izpričuje Plečnikov načrt spomenika Gutenbergu na Dunaju 1897: leta 1951 ga je Anton Bitenc predelal za spomenik žrtvam NOB v Trnovem in na Koleziji, odkrili so ga leta 1954.

Dušan Škodič

OB CESTI MED KOMENDO IN VODICAMI

Oskrunili simbol trpljenja

Ob cesti med Komendo in Vodici stoji spomenik, tih opomnik trpljenja in poguma. Posvečen je žrtvam, talcem, ki so med drugo svetovno vojno izgubili življenje. To je kraj spomina, kraj spoštovanja, kjer bi morali vsi skloniti glave in pomisliti, kam lahko pripeljejo sovraštvo, ideologije nadvlade in brezbrzižnost do človeškega življenja.

Zato je toliko bolj boleče, nerazumljivo in zavržno, da je nekdo – ali pa jih je bilo več – ta simbol trpljenja oskrunil. Popisal ga je s sovražnimi napisi v angleščini in simboli nacistične Nemčije, države, ki je v svoji moriji želela izbrisati številne narode, tudi nas Slovence. Tako dejanje ne prizadene le spomina na umrle, temveč tudi srce naroda.

Mineva 80 let od konca druge svetovne vojne. Osem desetletij upanja, da se zgodovina ne bo ponovila. Da so nacistične in fašistične ideje – tiste, ki so temeljile na uničenju, delitvah, izključevanju in strahu – za vedno zakopane. A zno-

va se kažejo njihovi obris, skriti za lažnim pogumom in provokacijo. Očitno niso umrle, samo potuhnile so se. In zdaj spet dvigujejo glavo.

A mi vemo bolje. Vemo, da je bil čas njihovega razcveta čas največje človeške tragedije. Vemo, da si velika večina ljudi danes želi nekaj povsem drugega: mir, sožitje, povezanost, spoštovanje različnosti; sodelovanje med narodi, verstvi, rasami in kulturami.

Slovinci smo v zgodovini pokazali, da znamo stati pokončno in braniti svoje, a tudi da znamo graditi mostove. Čas je, da to storimo znova. Ne s sovraštvom, temveč z odločnostjo, da ne bomo dopuščali ponovnega širjenja temnih idej. Da bomo ob vsaki takšni skrunitvi glasno povedali: dovolj je bilo.

Tistim, ki slavijo simbole uničenja, naj bo jasno: njihov čas je minil. Svet ne potrebuje več delitev in ne zidov. Potrebuje mostove. Potrebuje sodelovanje. Potrebuje ljudi, ki verjamejo v skupno prihodnost.

Naš planet je dom vseh nas. Naj bo to prostor, v katerem se spoštuje spomin, časti življenje in ustvarja prihodnost v miru. Naj bodo naši otroci vzgajani v duhu sožitja, ne strahu. Naj bo naša pot tlakovana z resnico, pogumom in zavezo, da se nikoli več ne ponovi to, kar se je nekoč že zgodilo.

V imenu preteklosti – za prihodnost.

Igor Kanižar

SVOBODNA
BESEDA

www.svobodnabeseda.si

VABILO

Kampor na Rabu

ZZB NOB Slovenije, Koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja in Taboriščni odbor Rab Gonars ter Mesto Rab pripravljajo spominsko slovesnost v počastitev 82. obletnice osvoboditve taborišča Kampor na otoku Rabu. Prireditve bo **v soboto, 6. septembra 2025, predvidoma ob 16. uri**. Slavnostni govornik minister za kohezijo in regionalni razvoj dr. Aleksander Jevšek, zbrane pa bo nagovoril tudi predsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman.

Na voljo bo tudi avtobus z odhodom iz Ljubljane. Predviden odhod je **v soboto, 6. septembra, 2025, ob 6.30 iz Ljubljane**. Nastanitev s polpenzionom bo v Loparju na otoku Rabu. Vrnitev v Ljubljano bo **v nedeljo, 7. septembra 2025**, v večernih urah. Prispevek v dvoposteljni sobi je 75 EUR na osebo, za enoposteljno pa 90 EUR in vključuje avtobusni prevoz ter nočitev s polpenzionom (večerja in zajtrk). Vabljeni, da se čim prej prijavite na elektronski naslov. Prijave zbirmo do zasedbe prostih mest v avtobusu na e naslovu **herman.janez@gmail.com** ali telefonski številki **031 654 420**.

SKUPNI BOJ MED NARODNOOSVOBODILNIM BOJEM (1)

Slovenci v boju Krajišnikov

Številni prebivalci Bosne in Hercegovine so med drugo svetovno vojno prišli v Slovenijo, da bi s svojim znanjem in izkušnjami pomagali slovenskim partizanom, veliko pa jih je prišlo tudi v zadnjih dneh vojne, da bi sodelovali pri osvobajanju našega ozemlja. Po drugi strani pa je veliko Slovencev sodelovalo v narodnem uporu po celotni takratni Jugoslaviji, kjer so se borili skupaj z borci narodov, s katerimi so živeli pred vojno.

Tik pred vstajo prebivalcev Bosne in Hercegovine je bila na zborovanju najvidnejših krajiških komunistov na Banj Brdu pri Banjaluki sprejeta odločitev o začetku upora. Srečanja sta se udeležila tudi dva Slovenci. **Branko Babič - Vlado** ali **Slovenac**, po rodu iz Doline pri Trstu, je v Banjaluko prišel leta 1937 iz Maribora, kjer je bil sekretar Mestnega komiteja Komunistične partije Slovenije, in je postal sekretar Mestnega komiteja KPJ Banjaluke. Na tem sestanku je bil že prisoten kot organizacijski sekretar Pokrajinskega komiteja KPJ za Krajino. Pozneje je sodeloval na Kozari kot politični komisar Kozarskega odreda. V Slovenijo se je vrnil novembra 1942 in nadaljeval boj proti italijanskemu okupatorju na Primorskem kot partijski vodja in pozneje kot komisar 30. divizije in 9. korpusa. Po vojni je ostal v Trstu in bil kot partijski vodja KPS za Trst in takratno Svobodno tržaško ozemlje pod skupno upravo jugoslovanskih oblasti in zahodnih zaveznikov odločen bорец za priključitev Trsta Jugoslaviji. Ko so zahodni zavezniki zapustili Trst, je tudi on zapustil mesto zaradi pritiska stalinističnih in protititovsko nastrojenih italijanskih komunistov in se preselil v Ljubljano, kjer je nadaljeval svoje politično delovanje. Drugi udeleženec partijske konference na Banj Brdu, **Karlo Rojc - Drago**, je bil slovenskega rodu, vendar se je rodil v Slatini pri Banjaluki. Njegovi starši so zapustili

Branko Babič - Vlado, tigrovec, partizan, pisatelj in novinar

dom v Nabrežini pri Trstu in prišli v Krajino. Pred vojno je bil kot podmorničar podčastnik kraljeve mornarice. Z ustanovitvijo NDH in zaradi ustaškega nasilja se je takoj pridružil vstajnikom v Krajini. Glede na starejša leta je postal poveljnik zaštite in varovanja partizanske bolnišnice na planini Černici blizu Banjaluke. Bolnišnica je bila izdana četnikom, ti so jo napadli in pobili vse ranjence, medicinsko osebje in zaščitne borce vključno s poveljnikom Rojcem. Po vojni je bil razglašen za narodnega heroja.

Milan Lah se je rodil leta 1913 v Ložu na Notranjskem. Vojaško akademijo vojske Kraljevine Jugoslavije je končal leta 1934, višjo vojaško akademijo pa kot poročnik leta 1941. Takoj po okupaciji se je pridružil Osvobodilni fronti, v začetku aprila 1942 pa je odšel v partizane. Novembra 1942 ga je Glavni štab NOV in PO Slovenije poslal v Donji Lapac za predavatelja v oficirsko šolo vrhovnega štaba, kjer ga je zajela 4. sovražnikova ofenziva. Februarja 1943 ga je vrhovni poveljnik tovariš Tito poklical v Glamoč in mu zaupal organizacijo umika Centralne bolnice in zbeга Krajišnikov na Žabljak v Črni gori, kar je tudi uspešno izvedel. Pred peto sovražnikovo ofenzivo je prevzel položaj načelnika proslavljene 7. krajiške bri-

gade, katere poveljnik je bil takrat Rade Marjanac iz vstajniškega Janja. Milan je s svojo brigado šel skozi bitko na Sutjeski in se prebil iz obkolitve. Po smrti poveljnika Marjanca je brigadi poveljeval načelnik Lah in Krajišnike pripeljal nazaj v Krajino, kjer je kot delegat vrhovnega štaba združil poveljstvi 7. in 9. krajiške brigade, kar je bila konsolidacija 10. krajiške divizije. V Slovenijo se je vrnil novembra 1943. V slovenskem glavnem štabu je bil odgovoren za zvezo s tujimi misijami. Proti koncu vojne je postal namestnik načelnika slo-

Karlo Rojc - Drago, narodni heroj, mornar in borec NOB

venskega glavnega štaba. Po vojni je bil Milan Lah predavatelj na višji vojaški akademiji, načelnik štaba 4. armade in načelnik štaba obrambe mesta Beograd. Upokojil se je leta 1970 s činom generalmajorja. V pokoju je bil izredni profesor za obramboslovje na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani. Je nosilec spomenice 1941 in več drugih visokih odlikovanj. Napisal je obsežno monografijo Kumanovska operacija srbske vojske v prvi balkanski vojni, ki je izšla leta 1959. **(nadaljevanje v prihodnji številki)**

Milan Gorjanc

KOMENTAR

Dr. France Križanič

Cena nafte in njene uvoznice

V novembrski številki Svobodne besede leta 2021 sem orisal pomen nafte za svetovno gospodarstvo in vpliv dveh naftnih šokov (velika podražitev nafte) leta 1973 in 1979 na svetovno gospodarstvo. Kakšna bo morebitna nova naftna kriza? Kaj kažejo dosedanje izkušnje?

Trg surove nafte je največji svetovni trg posamezne dobrine. Leta 2024 so naftni energenti obsegali 31 odstotkov porabe energije v svetu, v Sloveniji 36 odstotkov, v EU pa 38 odstotkov (2025 Energy Institute of World Energy). Sistematično in poglobljeno analizo vpliva tega trga na gospodarstvo je prvi opravil James Hamilton. Začel je s člankom Nafta in makroekonomija po drugi svetovni vojni, objavljenim leta 1983, in nadaljeval z vrsto del, med katerimi kaže omeniti še članek Zgodovinski naftni šoki iz leta 2011. Pri tem je ugotovil, da je bilo sedem od osmih recesij v ZDA po drugi svetovni vojni povezanih z rastjo cen nafte. ZDA so sicer poseben primer, saj so bile večino obdobja po drugi svetovni vojni neto uvoznik nafte, nato pa so zaradi uvedbe pridobivanja nafte iz skrilavcev leta 2018 postale njen neto izvoznik.

Sprememba cen nafte pri njenih uvoznicah vpliva na proizvodnjo in končne potrošnike.

Vzroki spremembe cen nafte so različni. Lutz Kilian (2009) ugotavlja, da jo lahko povzročijo sprememba povpraševanja po dobrinah na svetovnem trgu, sprememba ponudbe nafte ter sprememba povpraševanja po nafti zaradi špekulativnih razlogov ali iz želje po zavarovanju pred pričakovanimi spremembami cen.

Sprememba cen nafte pri njenih uvoznicah vpliva na proizvodnjo in končne potrošnike. Učinek poteka preko spremenjenih stroškov, zmanjšanega dohodka in povečanih stroškov financiranja. Posredni učinek deluje preko monetarne politike in zmanjšanega povpraševanja oziroma recesije v procesu zaustavljanja inflacije. Analize so pokazale, da je vpliv rasti svetovnih cen nafte na upadanje gospodarske dejavnosti v državah uvoznicah precej večji od vpliva znižanja cen nafte na rast gospodarske dejavnosti v teh državah. V tej zvezi govorimo o pozitivnem ali pa negativnem naftnem šoku. Vpliv spremembe cen nafte nastopi približno po enem letu.

Učinek naftnih šokov na gospodarsko rast se spreminja. Kilian ugotavlja, da so v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja podražitve nafte bolj vplivale na gospodarsko rast kakor v sedanjem obdobju. V sedemdesetih smo imeli naftne šoke zaradi omejitve ponudbe nafte in zato zmanjšanje gospodarske dejavnosti, od devetdesetih let dalje pa imamo naftne šoke zaradi rasti povpraševanja ob povečanju

gospodarske dejavnosti. Sodobna monetarna politika učinkoviteje odpravlja inflacijske pritiske, povezane z rastjo cen nafte. Prej je gospodarska rast vplivala na rast cen nafte, od devetdesetih let dalje pa je poraba nafte začela vplivati na gospodarsko rast (Rebeca Jimenez-Rodríguez, 2022).

Spremenjene cene surove nafte na svetovnem trgu se postopoma prenašajo v cene tekočih goriv po različnih državah uvoznicah te dobrine. Analize so pokazale, da enak upad cen surove nafte na svetovnem trgu manj vpliva na znižanje cen bencina v različnih državah, kot pa vpliva povečanje svetovnih cen surove nafte na rast cen bencina v teh državah. Vpliv spreminjanja svetovnih cen surove nafte na cene goriv se razlikuje tudi po svetovnih regijah. Tipičen primer je nizek vpliv cen surove nafte na cene goriv v njeni največji uvoznici Kitajski (Wood in drugi, 2022).

Sprememba cen surove nafte na svetovnem trgu vpliva na poslabšano pokritost uvoza z izvozom in zato na znižanje vrednosti devizne ga tečaja domače valute pri državah uvoznicah nafte. S tem se ravnotežje v zunanji menjavi izravnava, višja cene tekočih goriv in

nižja vrednost domače valute pa vlivajo na strukturo naložb in na dolgoročno preusmerjanje gospodarstva (Paul Krugman, 1983). Analize so pokazale, da je takšno prilagajanje gospodarstva višjim cenam nafte še zlasti močno na Japonskem, ni pa značilno za Evropsko unijo (Ioannis Chatziantoniou in drugi, 2023).

Podražitev nafte na svetovnem trgu vpliva na rast inflacije pri njenih uvoznicah. Oba naftna šoka v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja sta povzročila stagflacijsko krizo. Ta vpliv je bil po državah uvoznicah nafte zelo različen. Ponekod je bila inflacija, ki jo je povzročila podražitev nafte, zelo visoka in dolgotrajna, drugod pa je bila manjša in se je hitro končala. Vzrok so bili različni inflacijski režimi po državah. Ti režimi so lahko takšni z visoko ali nizko inflacijo, delijo pa se tudi na stabilne in nestabilne inflacijske režime. Inflacijski režimi se spreminjajo glede na višino inflacije, ki si jo kot cilj zastavi centralna banka (John Taylor, 2000).

V Jugoslaviji smo imeli inflacijski režim z visoko in nestabilno inflacijo, tako da je po drugem naftnem šoku (leta 1979 in naprej) sledila spiralna rast inflacije do hiperinflacije leta 1989. Primer inflacijskega režima z nizko inflacijo so Japonska, Južna Koreja, Hongkong, Tajvan in Singapur, ki so v enakem obdobju dosegali hitro, na izvozu in uvajanju novih tehnologij temlejočo gospodarsko rast.

SPOMENIK NOB V GRADACU

Pričevanje o slovenski zgodovini

Spomenik NOB v Gradacu, vasi v občini Metlika, je izjemen poklon slovenskemu narodnoosvobodilnemu boju med drugo svetovno vojno. Spomenik po načrtih arhitekta Petra Terpina so leta 1951 zgradili iz kamnitih blokov. Plastika partizana z umirajočim soborcem v naročju je delo kiparja Stojana Batiča in je bila dodana dve leti pozneje, kar je spomeniku dodalo poseben pomen. Osrednje sporočilo je delo avtorja Mateja Bora.

Na spomeniku je vklesanih 41 imen padlih borcev in žrtev fašističnega terorja iz Gradaca, Kloštra in Vranoviča. Za obnovo in vzdrževanje spomenika in okolice vsa leta skrbijo člani Krajevnice organizacije ZB NOB Gradac. V letu 2024 je bila vnovič urejena okolica, zasajena so bila nova drevesa in postavljeni novi drogovi za zadrževanje, za kar je poskrbela tamkajšnja krajevna skupnost.

Julij Novak

SPOMINSKE SLOVESNOSTI OB 80. OBLETNICI OSVOBODITVE KONCENTRACIJSKIH TABORIŠČ

RAVENSBRÜCK

Spominskih prireditev ob 80. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča Ravensbrück se je 3. in 4. maja udeležilo tudi 70 Slovenk in Slovencev iz avstrijske Koroške in Slovenije. Vodila sta jih predsednik Taboriščnega odbora Ravensbrück Matjaž Špat in predsednica Zveze slovenskih žena iz Celovca Daniela Topar. Njihova navzočnost na kraju nekdanje groze ni bila zgolj poklon spominu, temveč tudi izpolnitev zaveze, ki so jo sinovi, hčere, vnuki in vnukinje dali svojim prednikom, da njihov glas ne bo utonil v pozabo.

Na uradni slovesnosti je v imenu nemške vlade govorila kulturna ministrica Claudia Roth, ki je poudarila pomen opominjanja na grozote nacistične vladavine

»Ko nas ne bo več, ne dovolite, da bi naša bolečina utonila v pozabo. Skrbite, da se spomin na naše trpljenje ohrani kot opomin prihodnjim rodovom, da se kaj takega nikoli več ne sme ponoviti.«

za zaščito današnje demokracije. Opozorila je, da je življenje vsakogar nedotakljivo – vsakogar ne glede na raso, politično prepričanje, versko izpoved, spol. Vse demokrate Evrope je pozvala, da se borijo proti netenju sovraštva in nestrpnosti. Na prireditvi so brali tudi ganljive zapise internirank, navzoče pa je nagovorila v taborišču rojena Ingelore Prochnow.

Po uradnem delu prireditve, na kateri so prebrali tudi zapise italijanskih, španskih, poljskih in judovskih pričevalk, je slovenska delegacija odšla k bronasti skulpturi. Ta prikazuje izmučeno taboriščnico, ki v naročju drži onemoglo dekle. Leta 1959 jo je ustvaril Will Lammert in je osrednji del spominskega parka Ravensbrück. K skulpturi, ki stoji ob bregu jezera, so venec v imenu Republike Slovenije položili Ana Polak Petrič, slovenska veleposlanica v Nemčiji, Valter Vrečar, vojaški ataše v Nemčiji, Daniela Topar in Matjaž Špat.

Slovenski udeleženci spominske slovesnosti

Polaganje venca k osrednjemu spomeniku

Sledila je slovesnost pri jugoslovanskem spominskem obeležju pri Zidu narodov. Skupaj smo se s polaganjem venca in rož ter minuto molka spomnili vseh tistih, ki so v taborišču umrli in trpeli. V kulturnem programu je nastopila znana slovenska flautistka Brina Kafol Žust. Udeleženke proslave iz Koroške, med njimi je bilo mnogo potomk nekdanjih internirank, pa so skupaj z drugimi navzočimi zapele slovensko pesem »Pihljaj vetrič mi hladan«, ki jo je pred smrtjo 1. julija 1944 v Ravensbrücku napisala Katarina Miklau.

Po končanem programu smo šli še na ogled drugih prostorov taborišča, med drugim krematorija in slovenske spominske sobe, ki je pomemben del mednarodnega spominskega kompleksa ter ohranja zgodovino trpljenja in pogum in-

ternirank. V tej sobi so razstavljeni osebni predmeti, dokumenti in pričevanja, ki osvetljujejo zgodbe slovenskih zapornic.

Ravensbrück je bil največje žensko koncentracijsko taborišče. Prve interniranke so v taborišče pripeljali konec leta 1938. Do konca aprila 1945 je skozenj šlo 132.000 žensk in nekaj sto otrok. Več kot 92.000 so jih v taborišču pomorili lakota, mraz, nečloveško ravnanje, prenaporno delo, bolezn, zločinski medicinski poskusi, umirale pa so tudi pod krogli in na vešalih, v plinskih celicah in pa zaradi zavezniških bomb. Prve štiri Slovenke so v taborišče pripeljali septembra 1941 iz Gorenjske. Skupaj je bilo v Ravensbrücku in podružnicah okoli 2800 Jugoslovanek, od tega 2230 Slovenk. V taborišču jih je umrlo 220.

BERGEN-BELSEN

Delegacija Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, ki jo je vodil član predsedstva Janez Alič, v njej pa so bili še Janez Maršič, Marko Kožuh, Tilka Bogovič in Ivanka Kumelj, je ob 80. obletnici osvoboditve taborišč in 80. obletnici konca druge svetovne vojne 14. maja obiskala nekdanje koncentracijsko taborišče Bergen-Belsen. V njem je med letoma 1941 in 1945 umrlo skoraj 20.000 sovjetskih vojnih ujetnikov in 50.000 drugih taboriščnic in taboriščnikov. V prvih mesecih leta 1945 in po osvoboditvi taborišča jih je približno 35.000 umrlo zaradi tifusa. Februarja ali marca 1945 sta

zaradi iste bolezni tam umrli tudi Ana in Margot Frank. Nekaj časa je bil v Bergen-Belsnu zaprt tudi Boris Pahor, ki je dogodke v več taboriščih opisal v avtobiografskem delu Nekropola. Okuženo taborišče so požgali 21. maja 1945.

V Bergen-Belsnu je bilo zaprtih 550 Slovenk in Slovencev, od tega jih je 250 umrlo. Taborišče je bilo osvobojeno 15. aprila 1945. Danes tam ni več barak in tudi krematorija ne. Stojijo le osrednji spomenik in nekaj manjših spomenikov, v preostalem delu taborišča pa so gomile množičnih grobov.

S. B., foto: Ivanka Kumelj

POHOD OB SPOMENIKIH V OBČINI STRAŽA

Poklon domovini ob rojstnem dnevu

Na rojstni dan naše domovine je Združenje borcev za vrednote NOB Straža pripravilo že peti spominski pohod ob spomenikih in spominskih obeležjih NOB v občini Straža. Kljub neznanski vročini

se spustili v dolino do Beletovih, kjer je nekaj o spomeniku povedala **Marija Andrejčič** in recitirala pesem Svoboda. Zadnji postanek pa je bil pri spomeniku pri pokopališču v Vavti vasi, kjer so prisluhnili

Udeleženci petega pohoda v občini Straža

se ga je udeležilo dosti pohodnikov, občanov, članov ZB za vrednote NOB in gostov.

Najprej so se pohodniki ustavili pri spomeniku ob starem gasilskem domu pri mostu v Vavti vasi. Pot so nadaljevali po Straškem hribu do spominske plošče, posvečene Jožici Venturini, kjer je imel krajši govor **Branko Đukić**. Nato so odšli do spomenika pri cerkvi sv. Tomaža, kjer je nekaj pesmi Vladimirja Pavšiča - Mateja Bora recitiral **Jože Pečnik**. Zatem so

besedam o spomeniku izpod peresa **Franca Šalija** in recitaciji Moja lepa Slovenija kot poklonu domovini ob njenem 34. rojstnem dnevu. Pohod so končali v Vavti vasi na igrišču pri Kočmanu, kjer so podelili jubilejne nagrade za prehojenih vseh pet pohodov ob spomenikih in spominskih obeležjih občine Straža ob dnevu državnosti. Sledilo je tovariško druženje ob divjačinskem golažu.

Marija Andrejčič

JEZERSKI VRH 28. JUNIJA 2025

Pred 34 leti napadeno mejno poslopje

Območno združenje veteranov za Slovenijo je v sodelovanju z občino Jezersko 28. junija pripravilo tradicionalno prireditev v spomin na slovensko osamosvajanje in dogodke na mejnem prehodu Jezerski vrh, 1215 metrov nad morjem, ki so se zgodili 27. junija 1991 popoldne, ko je jugoslovanska vojska z orožjem napadla tamkajšnje slovensko mejno miličniško-carinsko poslopje. Takrat so zaprli tudi mejni prehod.

Poleg strelav iz pušk in avtomatskega orožja je jugoslovanska armada izstrelila tudi šest granatnih izstrelkov, ki so močno poškodovali slovenski mejni objekt in tudi avstrijsko mejno policijsko-carinsko poslopje. Tako se je v času slovenskega osamosvajanja zgodil in v mednarodnem prostoru odmeval tudi prvi mednarodni incident,

ki ga je povzročila jugoslovanska armada. Po zahtevnih pogajanjih predstavnikov milice in teritorialne obrambe z njo je na Jezerskem vrhu 29. junija 1991 spet zaplapolala slovenska zastava. Mejni prehod je bil svoboden in odprt.

Leta 2001 so občina Jezersko, PVD Gorenjska in OZVVS Kranj 22. junija na Jezerskem vrhu odkrili spominsko obeležje v spomin na dogodke slovenskega osamosvajanja. Letos 28. junija so pripravili že 25. prireditev spominjanja. V kulturnem programu je sodeloval ženski »ljudski« zbor z Jezerskega z domoljubnimi pesmimi in recitali. V slavnostnem in pozdravnem nagovoru pa je župan jezerske občine Drejc Karničar orisal preteklost in dogodke, ki so se v tisočletju zvrstili na tem pomembnem strateškem karavanškem preho-

du. Predsednik OZVVS Miro Štular je v slavnostnem govoru dokaj podrobno orisal dogodke, ki so se pred 34 leti zvrstili na Jezerskem vrhu. Zahvalil se je tudi vsem vojnim veteranom, ki se zvesto udeležujejo slovesnosti v spomin na slovensko osamosvajanje in ohranjajo slovensko pokončnost in razpoznavnost. Županu občine Jezersko pa je predsednik OZVVS izročil zahvalo za sodelovanje in pomoč pri izvedbi prireditve, ki jo organizirata PVVD Gorenjske in OZVVS Kranj. Na prireditvi je bilo prisotnih več občanov Jezerskega kot tudi članov krajevnih organizacij ZB z Jezerskega in iz Preddvora, ki so vseskozi tudi zvesti udeleženci prireditev v spomin na slovensko osamosvajanje.

Franc Ekar

80 LET OSVOBODITVE NA PTUJSKEM

Žalostne usode ljudi, družin, otrok

Ob praznovanju 80. obletnice zmage smo se na Ptujskem v ZB Ptuj povezali z občinami in ustanovami ter že od februarja dalje pripravili številne slovesnosti ob spomenikih v krajevnih in občinskih organizacijah. Večje slovesnosti smo pripravili v Gorišnici, v Markovcih, na Hajdini in v Vitomarcih.

Številna spominska obeležja po vaseh in v mestu pričajo o grozotah tik pred koncem vojne. V letu 1945 je okupator do konca vojne na Ptujskem postrelil 45 talcev Cirkovcah, v Medribniku pri Cirkulanah, za ptujskim mestnim pokopališčem in za Dravo. Le ne-

tvo in policija so kraje na ptujskem območju zapustili v noči z 8. na 9. maj, z njimi pa je odšla tudi večina domačih izdajalcev.

Združenje borcev za vrednote NOB Ptuj in mestna občina Ptuj sta dan upora proti okupatorju, praznik dela, 1. maj in 80. obletnico osvoboditve počastila s slovesnostjo v Sončnem parku. Ta se je začela s polaganjem venca, ki so ga na spominsko ploščo na zgradbi nekdanjih zaporov položili Nuška Gajšek, županja mestne občine Ptuj, dr. Ivan Svetlik, podpredsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije, Branka Bezeljak, predsedni-

kaj dni pred osvoboditvijo so pod obronki Pohorja padle predane sodelavke Osvobodilne fronte Vida Alič, Anica Kolarič in Vena Osole. V Prvencih so štirje kurirji padli 4. marca 1945. Glavni umik okupatorjev in njihovih sodelavcev je potekal čez Ptujsko polje. Kolonam z več kot 30.000 nemškimi vojaki so se na umiku pridružili še ustaši, četniki in bežeči civilisti. Zadnji nemški vojaški oddelki, orožni-

ca Združenja borcev za vrednote NOB Ptuj, in **Vlado Žgeč**, predsednik Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo.

Slavnostni govornik **dr. Ivan Svetlik** je poudaril, da se je slovenski narod znal pravilno odločati v kritičnih trenutkih. Prazniki, ki jih zaznamujemo, nas spominjajo na trezno dolgoročno odločitev, ki se je vsi, ki so takrat stopali skupaj, niso niti zavedali ... Slovenija, ki se

je dvakrat osvobodila sama, je lahko Evropi za zgled.

Na slovesnosti so sodelovali praporščaki veteranskih in domoljubnih organizacij Združenje borcev za vrednote NOB Ptuj, Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Ptuj, Policijsko veteransko društvo Sever Maribor, Društvo generala Maistra Ptuj, Območno združenje slovenskih častnikov Ptuj, Klub brigadirjev Ptuj in Društvo vojnih invalidov Ptuj.

V kulturnem programu sta zapele Ženski pevski zbor Lilith in Komorni moški zbor Ptuj. Dijaki Gimnazije Ptuj so govorili o dijakih ptujске gimnazije, ki so izgubili življenje med narodnoosvobodilnim bojem. Na spominski plošči je vkle-sanih 86 imen padlih gimnazijcev in treh profesorjev. Kot so poudarili, padli niso le imena in priimki, ampak opomin, da cenimo življenje, svobodo in čas, v katerem živi-

mo. Po slovesnosti je sledil tradicionalni pohod na Kicar, kjer je bila slovesnost Kluba brigadirjev Ptuj.

Osrednjo pokrajinsko slovesnost ob 80. obletnici osvoboditve na Ptujskem je Združenje borcev za vrednote NOB Ptuj pripravilo 11. maja na gradu Borl v sodelovanju z občino Cirkulane in Javnim zavodom Belana. Na spominski slovesnosti na gradu Borl, ki so ga nemški nacisti v letih 1941–43 spremenili v zbirno taborišče. Poleg udeležencev iz mestne občine Ptuj z županjo **Nuško Gajšek** na čelu, občine Cirkulane z županjo Antonijo Žumbar ter predstavniki občin Dornava, Markovci in Gorišnica so sodelovali tudi praporščaki veteranskih in domoljubnih organizacij. Po položitvi venca k spominski plošči na grajskem dvorišču sta udeležencem v imenu organizatorjev zaželeli dobrodošlico **Branka Bezeljak** predsedni-

ca Združenja borcev za vrednote NOB Ptuj, in županja občine Cirkulane **Antonija Žumbar**. Spominski slavnostni nagovor je zbranim namenila ministrica za kulturo **dr. Asta Vrečko**, zgodovinski oris dogodkov v času druge svetovne vojne na Ptujskem pa je predstavil direktor Pokrajinskega muzeja Ptuj - Ormož **dr. Aleksander Lovrenčič**. Slovesnost so z bogatim kulturnim programom obogatili pevci Komornega moškega zbora Ptuj, Komorni zbor Glasis iz Markovcev, Plesna skupnost Gea DPD Svoboda Ptuj ter recitatorji kulturnih društev Cirkulane, Gorišnica in Vitomarci, prireditev je režirala Branka Bezeljak.

Dijaki Gimnazije Ptuj so z mentorico **Jelko Kokol Plošinjak** ob 80. obletnici osvoboditve raziskali in 8. maja pripravili razstavo o ptujskih gimnazijcih, katerih imena so vklesana na spominski plošči v nekdanji gimnazijski zgradbi v Prešernovi ulici (zdaj Osnovna šola Olge Meglič). ZB za vrednote NOB Ptuj nam je omogočila, da smo fotografsko repliko spominske plošče dobili v trajno last, za kar se jim iskreno zahvaljujemo. Ostala bo na vidnem mestu v avli nove gimnazijske zgradbe.

Dijaki so predstavili, kako so raziskovali, pripravili razstavo in prebrali svoja razmišljanja o mladih v vojni. Povedali so pesem Toneta Šifererja in Prešernovo Zdravljico.

Branka Bezeljak,
foto: Martin Ozmec

PRED 80 LETI SO POŽGALI STANOVIŠČE

Obnova grobnice na pokopališču v Sedlu

Letos februarja je minilo 80 let od nemškega požiga vasi Stanovišče v Breginjskem kotu in poboja enajstih domačinov. Ko so se nemški vojaki peljali proti Kobaridu, so borci 1. čete 1. bataljona operativnega štaba za zapadno Primorsko pod vasjo sprožili mino. Nemci so iz maščevanja za napad nanje požgali vas in se znesli tudi nad domačini. Enajst so jih odpeljali in ustrelili pri mostu v Borjani. Žrtvam je posvečeno tamkajšnje spominsko obeležje z njihovimi imeni.

Posmrtni ostanke so domačini odpeljali na pokopališče v Sedlo in jih pokopali v skupno grobnico, kjer so žrtve zapisane z imeni in priimki. Vsa leta domačini lepo skrbijo za urejenost grobnice. Vedno je tam cvetje in gorijo lučke v spomin na te žrtve nacizma. Kar nekajkrat od postavitve spomenika je bilo treba tudi obnoviti črke na

grobnici. Med zadnjo obnovitvijo junija letos je bilo ugotovljeno, da so neznanci ukradli medeninasto zvezdo, ki je bila pritrjena na grobnici poleg napisa **ŽRTVE NEMŠKEGA NACIZMA ZVERINSKO POBITE PRI BORJANSKEM MOSTU DNE 19. 2. 1945.**

Združenje borcev za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin je naročilo izdelavo kovinske zvezde enakih dimenzij, ki smo jo pobarvali z zlato barvo (črke napisa so tudi medeninaste in se po čiščenju zlato svetijo) in jo namestili nazaj na staro mesto. Vsa napisana imena enajstih talcev so prav tako obnovljena. Tako je spominska grobnica 80 let po poboju in ob 80. obletnici osvoboditve dobila novo podobo, kakršno si pobiti tudi zaslužijo.

Vojko Hobič

Črke in zvezdo na grobnici je obnovil Vojko Hobič, predsednik kobariške borčevske organizacije.

SPOMIN NA DRUGO SVETOVNO VOJNO

Pohod ob polni luni do Jelenč

Krajevna skupnost Pesnica pri Mariboru je praznovala svoj krajevni praznik. Praznovanju se je pridružilo tudi Združenje borcev za vrednote NOB občin Kungota, Pesnica in Šentilj. Krajevni praznik zaznamuje spomin na dogodke iz druge svetovne vojne, in sicer na sestanek Pokrajinskega komiteja SKOJ za severno Slovenijo na domačiji Kerenčičevih v Pesnici.

Turistično društvo Pesnica vse leto pripravlja pohode ob polni luni. Tokrat smo združili moči in pohod izvedli do spomenika Marjana Bantana - Stojana v Jelenčah. Ob polni luni smo pri spomeniku pohodnike pričakali s partizansko pesmijo in pripravili krajši kulturni program. Vse prisotne je pozdravila tudi predsednica Krajevne skupnosti Pesnica Klavdija Samogy Simonič.

Pred proslavo smo položili venčke in svečke pred spominskima obeležjema v Pesnici. Pri spominski plošči na tamkajšnjem večnamenskem kulturnem centru je zapisano: »Svoja življenja so darovali za svobodo slovenskega naroda prebivalci tega kraja ...« in pri nekdanji Kerenčičevi domačiji: »Tu je bila Kerenčičeva domačija od začetka vstaje zvesta in pomembna postojanka narodnoosvobodilnega boja ...«

Venček in svečo pa smo položili tudi k spominski plošči na domačiji Zupanič v Jelenčah, kjer je bila znana partizanska postojanka. Na plošči je zapis: »V tej zavedni hiši so dne 12. novembra 1941 padli partizani ...« Vedno znova dokazujemo, da spoštujemo svojo zgodovino, saj le narod, ki spoštuje zgodovino, si zasluži prihodnost.

Hvaležni pa smo, da krajevna skupnost Pesnica pri Mariboru in Turistično društvo Pesnica ohranjata in negujeta spomin na žrtve druge svetovne vojne. Da se spomnita in opomnita, da je zgodovina še kako pomembna, da brez narodnoosvobodilnega boja danes ne bi imeli česa praznovati, saj bi bila ta naša rodna gruda s stoterimi griči, ravnici, radodarna do ljudi, v lasti tujcev. Vzeli bi nam zemljo, vzeli bi nam jezik, naše običaje.

Jelka Krašovec

83 let

OGENJCA

Društvo za ohranitev spomina na partizansko bolnico Ogenjca in Občina Loški Potok

vabita na

spominsko slovesnost

v nedeljo, 27. julija 2025, ob 11. uri

pri bolnici Ogenjca, Loški Potok.

Posvečena bo spominu na dogodek med Roško ofenzivo leta 1942 na območju občine Loški Potok in spominu na tragično uničenje partizanske bolnice Ogenjca.

Slavnostni govornik bo **dr. Matjaž Lunaček**, zdravnik in književnik.

Po končani slovesnosti vabljeni na tovariško srečanje!

Janez Maršič,
predsednik društva Ogenjca

PARTIZANSKA BOLNICA KRTINA

Veliko otrok na družinskem pohodu

Tokrat smo družinski pohod do Partizanske bolnice Krtina pripravili 22. junija. Udeležilo se ga je okrog 50 pohodnikov, med njimi je bilo tudi veliko otrok, kar je ustvarilo še lepše in veselejše razpoloženje. Na koncu se nas je pred Krtino zbralo okrog 80 udeležencev in skupaj smo uživali v kulturnem programu.

Bolnišnica je bila zgrajena po zamisli borca **Antona Štirna** septembra 1944. Gradbeni material so razžagali na žagi pri Viktorju Robniku, ki pa je bil tedaj pri partizanih na Koroškem. Vse prevoze je opravil aktivist Matevž Debeljak, ki je bil v Komatevri gozdni čuvaj. Osebe v bolnici so sestavljali: intendant Anton Štirn, kuhar Jože Mali iz Sel, bolničar Franci Flegar iz Domžal, Božo Arizanovič iz Srbije. Ranjence pa je zdravil študent medicine Jože Kenda, ki je bil pozneje umorjen pri Krču na Jezerškem. Ranjenci in oboleli so prihajali v bolnico po kurirskih zvezah, in to pretežno s Koroškega. Teže ranjene so borci celo po več dni nosili iz Kort in Obirskega. Posebno pozimi v visokem snegu je bil prenos ranjenec zelo težaven. Bolnišnico so oskrbovali izključno Jezerjani, za to je skrbela gospodarska komisija pri Osvobodilni fronti. Tudi za sanitetni material so skrbeli terenski aktivisti, le nekatera posebna zdravila in instrumente so prinesli iz Kranja. Bolnišnica je bila dovolj oddaljena od prometnih poti in naselij, pa tudi dobro prikrita je bila v ozki in strmi soteski – v globokem snegu je bila le stežka dostopna. Gotovo bi dočakala konec vojne, če njen položaj ne bi bil izdan.

13. januarja 1945 so belogardisti v večernih urah napadli bolnišnico. Na srečo je bilo v njej ta dan le nekaj ranjencev in bolnikov, med bolniki je bila tudi žena komandanta Ahaca. Vsem razen Stanku Grošlju se je posrečilo pobegniti. Grošlja, ki se je v Krtini zdravil zaradi hude rane na ledjih, so belogardisti pred bolnico ustrelili, barako pa zažgali.

Pozneje, ko so se belogardisti od porušene in zažgane bolnice Krtine umaknili v dolino, so tovariši ubitega borca pokopali na kraju, kjer je padel, po vojni pa je bil prekopan na pokopališče v domači vas. Stan-

Pohoda se je udeležilo okoli 50 ljudi.

ko Grošelj - Jurčkov je bil doma iz Hotemaž blizu Preddvora. V bitkah z Nemci je bil 4. januarja 1945 blizu Železne Kaple hudo ranjen. Njegovi soborci so ga tri dni nosili v globokem snegu prek Kort in ga 7. januarja 1945 na Staniču izročili osebju bolnišnice Krtina. Bolnišnico Krtino je na pobudo krajevnega

odбора ZB NOB Jezersko v juniju 1951 obnovil Anton Štirn. Pri bolnici je sledil krajši kulturni program, ki smo ga izpeljali skupaj z Društvom upokojencev Jezersko in otroci Osnovne šole Jezersko. Na tem mestu se ponovno zahvaljujemo tovarišici Anici Jakopič, ki vsako leto izpelje kulturni program in naše najmlajše nauči prečudovite partizanske pesmi. Seveda smo se ob koncu pohoda in lepega kulturnega programa okrepčali z okusnim divjačinskim golažem in hladno pijačo.

Zahvaljujemo se vsem udeležencem pohoda, da skupaj z nami ohranjajo spomin na ta del zgodovine, ki počasi odhaja v pozabo oziroma bi ga nekateri radi spremenili. Hvala tudi občini Jezersko, jezerskemu lovskemu društvu in tamkajšnjim gasilcem za vso pomoč pri organizaciji.

Dušan Šemrov

11. POHOD K CIKLOSTILNI TEHNIKI META

»Oblast in Cerkev okupatorje sprejeli s kruhom in soljo«

28. junija se je okoli 30 pohodnikov udeležilo 11. pohoda z Jamnika k Partizanski ciklostilni tehniki Meta. Po premaganih 300 metrih višinske razlike se je sprevod z zastavo na čelu ustavil na kraju, kjer so se partizani upirali namenom, ki bi bili pogubni za slovenski narod. V veliko pomoč pri tem je bila tiskana beseda, ki jo je tod udeleževala ciklostilna tehnika Meta. Čeprav je tu delovala le dobra dva meseca, je bilo njeno poslanstvo upravičeno. Pod vodstvom tiskarja **Adolfa Ariglerja** je Meta natisnila več kot 10.000 lističev iz obraževalno-propagandnega gradiva, ki je pozivalo k uporabi in razgaljalo izdajalce in okupatorjeve kolaborante.

V decembru 1942 je na Jelovici zapadel sneg, težko bi bilo tehniko

V organizaciji ZB NOB Kranj, KO ZB NOB Besnica - Podblica in krajevne skupnosti Podblica je na lokaciji tehnike na Jelovici potekala spominska slovesnost. V uvodnem nagovoru je predsednik KO **Franci Hrastnik** toplo pozdravil častnega občana MO Kranj **Draga Štefeta**, predstavnike sosednjih organizacij ZB NOB in vse prisotne ter jim zaželel prijetno počutje na Jelovici.

Slavnostni govornik Gaber Pesjak, predsednik KO ZB NOB Lancovo, je povedal, da sta takratna oblast in Cerkev okupatorje sprejeli s 'kruhom in soljo' ter tako delovali vso vojno. To je oteževalo odpor proti okupatorju in povzročalo tragične posledice. Ta 'dobrota', lojalnost, podrejanje tujemu kapitalu, naklonjenost militantnim zahtevam po oboroževanju znova razdvajajo Slovence tudi danes, ko premnogi stremijo k izkripljanju zgodovinskih dejstev in opravičevanju dejanj kolaborantov.

Slavnostni govornik je Jelovico označil za zibelko partizanstva na

Gorenjskem s poudarkom na dogodkih na Lipniški, Mošenjski in Vodiški planini pa tudi v krajih na obrobju Jelovice: poljanska vstaja, Dražgoše, Jamnik. Govornik je za konec izrazil naše nestrinjanje s povečevanjem deleža bruto družbenega proizvoda za oboroževanje, kar služi le kapitalističnim orožarskim trgovcem v Evropi in Ameriki in ne vodi k miru.

O dogodkih v bližini Mete in tudi širše na Jelovici je nato govoril Drago Štefe. Pozval je, da ne pozabimo tudi na ljudi, ki so soustvarjali partizanski boj in pozivali na odpor proti okupatorju v številnih vaseh pod Jelovico. Takšni sta bili tudi mati Milka in hči Milka Mohorič z Jamnika, odpeljani v Auschwitz, kjer sta 9. oktobra 1944 umrli.

Ob koncu prireditve se je predsednik Franci Hrastnik vsem zahvalil za udeležbo in povabil na druženje in pogostitev, ki jo je pripravila krajevna skupnost Podblica.

Lado Nikšič

80-LETNICA SVOBODE IN MIRU

Partizanska tiskarna Tehnika Mernik

Da se ne bi pozabilo in nikoli ponovilo gorje druge svetovne vojne, smo v Oplotnici pripravili prireditev, s katerimi smo želeli spomniti na pomen miru, ki ni samoumeven. Tako smo člani OO borcev za vrednote NOB Oplotnica in učenca Osnovne šole Pohorskega bataljona 9. maja v izraz zahvale in spoštovanja položili venec k spomeniku žrtvam vojne v parku. Njihova žrtev je bila največ, kar lahko podari človek za domovino – svoje življenje.

Naslednji dan, 10. maja, so se ob 8. uri pohodniki odpravili na spominsko-rekreacijski pohod k obnovljenemu obeležju partizanske tiskarne Tehnika Mernik. Z udeležbo so nas presenetili pohodniki iz sosednje občine. Strokovno vodena pohoda se je udeležil tudi predstavnik območne organizacije

slovenskih častnikov iz Slovenske Bistrice. Po vrnitvi v dolino so se pohodniki pridružili udeležencem kulturne prireditve v dvorani.

Ob 11. uri smo v Dvorani Rudija Žnidariča izpeljali spominsko slovesnost s kulturnim programom. Slavnostni govornik, upokojeni zgodovinar, je poudaril pomen sodelovanja kmečkega prebivalstva s partizanskimi enotami, brez česar v tedanjih razmerah ne bi bilo mogoče učinkovito delovati. Pri tem se je spomnil na delovanje treh partizanskih brigad na Pohorju. Na prireditvi so bili tudi gostje iz Slovenske Bistrice (Združenje borcev za vrednote NOB Slovenska Bistrica) in ravnatelj Osnovne šole Oplotnica. Praznično soboto smo sklenili z druženjem v gasilski garaži.

Maja Valenčak

še naprej obdržati v popolni tajnosti. Preselili so jo v Mišače k Pečniku, kjer pa je doživela tragedijo. Kot nemalo kje se je tudi tam našel izdajalec. Nemci so 8. aprila 1943 obkolili hišo Cirila Pečnika, bile so štiri žrtve vključno s Pečnikom, njegovo družino pa so izgnali.

V decembru 1942 je na Jelovici zapadel sneg, težko bi bilo tehniko še naprej obdržati v popolni tajnosti.

Preselili so jo v Mišače k Pečniku, kjer pa je doživela tragedijo. Kot nemalo kje se je tudi tam našel izdajalec.

Nemci so 8. aprila 1943 obkolili hišo Cirila Pečnika, bile so štiri žrtve vključno s Pečnikom, njegovo družino pa so izgnali.

OSILNIŠKA DOLINA 16. MAJA

Poklon žrtvam fašističnega nasilja

Člani ZB za vrednote NOB Kočevje in Osilnica smo 16. maja v prisotnosti praporščakov položili cvetje, prižgali sveči in se poklonili spomenu na 22 žrtve fašističnega nasilja, katerih imena so napisana na plošči mogočnega spomenika na pokopališču nad Osilnico.

Dve žrtvi sta bila partizana, stara 20 in 30 let, ki sta padla v boju, 20 pa je bilo talcev, ki so jih Italijani isti dan leta 1942 ustrelili pri mostu v vasi Zamost. Fante in može je sovražnik iztrgal družinam iz Belce, Bezgarjev, Papežev in drugih okoliških vasi. Devet je bilo starih od 20 do 27 let, sedem je bilo starih od 30 do 37 let, trije so bili stari od 43 do 48 let, dva sta bila stara 53 let, najstarejši pa je imel 62 let. Koliko deklet, žena, otrok in mater je žalovalo tiste dni in še leta zatem? Danes pa le še malokdo pri-

haja prižigat sveče in prebirat imena, napisana na spomeniku, ki je njim v spomin postavljen najvišje na pokopališču, morda tudi zato, da bodo vsaj od tam imeli prelep razgled na svojo Osilniško dolino.

S pokopališča smo se odpravili k osrednjemu spomeniku žrtvam fašističnega nasilja v Osilniški dolini. Tudi tam smo v prisotnosti prapor-

ščakov položili cvetje, prižgali sveči in se poklonili spomenu na žrtve Osilniške doline v letih 1941–1945.

Po uvodnem pozdravu predsednika OO ZB za vrednote NOB Osilnica **Stanka Janeša** je o tistih krutih časih pripovedovala domačinka **Cvetka Vesel**. Govorila je o grozotah, ki jih je italijanski okupator

le same z otroki, brez imetja, brez hrane, brez upanja. In vse te matere predstavlja kip obupane jokajoče matere z otrokoma, ki prosi nebo za pomoč. Kip stoji na črnem marmornem podstavku, na katerem je vpisanih 184 imen in je delo domačina, akademskega kiparja prof. Staneta Jarma, ki je velik opus svojih del posvetil prav trpečim materam osilniške doline. Ob koncu je tovarišica Cvetka deklamirala še Kajuhovo pesem. V imenu ZB Kočevje in predsednika Dušana Zamide je prisotne pozdravila sekretarka Zlata Arko in poudarila, da bo Združenje borcev Kočevje tudi v prihodnje s takimi prireditvami ohranjalo spomin na vse žrtve štiriletno vojne, urejalo in obiskovalo pomnike narodnoosvobodilnega boja, posejane od Osilniške doline do roškega hribovja, in se zavzemalo za mir in vrednote, za katere so morale pasti te številne žrtve. Tudi ona je za konec deklamirala dve pesmi. Življenje in umiranje taboriščnikov na Rabu je na koncu prireditve podrobno orisal **Ivan Novak**, ki je imel v pripovedovalcu živo pričo, svojega očeta.

Z. A.

80. OBLETNICA LEGENDARNEGA PREBOJA

Junaštvo, svoboda in domovina

Petega julija smo se v velikem številu zbrali na Menini planini, na slovesnosti ob 80. obletnici legendarnega preboja partizanskih enot iz sovražnikovega obroča, ki velja za eno izmed najpogumnejših dejanj slovenskega narodnoosvobodilnega boja. Ta preboj je simbol večnih vrednot – poguma, enotnosti in odločnosti. Obenem smo se s spoštovanjem poklonili 80. obletnici konca druge svetovne vojne in osvoboditve naše domovine. Med udeleženci smo bili tudi čla-

svobodo in prihodnost slovenskega naroda.

Slavnostni govornik **dr. Martin Premk** je z ganljivimi in odločno izrečenimi besedami znova prepričljivo pokazal, kako pomembno je varovati resnico o boju, odporu in vrednotah, ki so gradile našo svobodo. Navzoče je močno ganil in spodbudil k razmisleku o odgovornosti, ki jo nosimo vsi, da še naprej ohranjamo zgodovinski spomin in krepimo narodno zavest.

Slavnostni govornik je bil poslanec državnega zbora dr. Martin Premk.

ni ZB NOB Kamnik in PVD Sever Ljubljana, odbor Kamnik - Komenada. Nekateri smo se na Menino planino podali peš z Bibe planine, tako kot nekoč borci. Občino Kamnik je na slovesnosti zastopal podžupan **Uroš Pirc**, številni praporščaki iz Kamnika pa so ponosno nosili prapore ZB NOB, PVD Sever in drugih veteranskih ter domoljubnih organizacij, s čimer so dali prireditvi poseben pečat. Pred slovesnostjo so položili vence k spomeniku padlim borcem, ki so na tem območju dali življenje za našo

V kulturnem programu so sodelovali Godba Zgornje Savinjske doline, Ženski pevski zbor Kulturnega društva Bočna, učenci Osnovne šole Frana Kocbeka Gornji Grad, ki so ustvarili ganljivo in ponosno razpoloženje.

Po uradnem delu slovesnosti je sledilo tovariško druženje, prepleteno s spomini, pogovori in novo energijo za ohranjanje vrednot, ki so bile na Menini planini nekoč zapisane s krvjo in zvestobo domovini.

Igor Kanižar

SPOMIN NA USTANOVITEV ŠALEŠKE ČETE

Petnajsto srečanje na Vrhorskem vrhu

Čas, ki ga živimo, zahteva od nas spoštovanje preteklosti, zgodovinskih odločitev in žrtev, ki so zagotovile svobodo, kakršno uživamo že osemdeset let. 21. junija je bila na Vrhorskem vrhu (Razbor) junija že petnajsta slovesnost v spomin na ustanovitev Šaleške čete in hkrati v počastitev spomina na padle borce Šerčerjeve brigade. Kulturno prireditev so sooblikovali Godba veteranov za tretje življenjsko obdobje, praporščaki, Moški pevski zbor Ravne in harmonikar **Rok Waukan**. Prireditve je povezoval Milan Kačič, predsednik krajevne organizacije za vrednote NOB Podgorje in eden od organizatorjev.

V začetku je namenil minuto molka pokojnemu predsedniku šoštanjskega odbora Vojku Reženu, ki je bil po neuradnih podatkih pobudnik obuditve spomina na Šaleško četo. Po njegovi smrti je funkcijo prevzel Branko Valič, predsednik KO za vrednote NOB Šoštanj in hkrati soorganizator prireditve. Skupaj z Milanom Kotnikom je slovesno položil venec pod spominsko ploščo. V nadaljevanju programa se je večja skupina udeležencev skupaj z obema predsednikoma peš odpravila k spome-

niku padlim borcem XIV. divizije, ki stoji na Anžejevih fratah. Obe krajevni organizaciji s svojim delovanjem povezujeta dve občini, ki mejita v neposredni bližini, Slovenj Gradec in Šoštanj, ter krepita duh nekdanjega tovarštva.

Slavnostna govornica **mag. Milojka Bačovnik Komprej** se je zahvalila organizatorjem za izkazano čast, pozdravila vse prisotne in med drugim dejala: »Spominska obeležja NOB, postavljena v tak ali drugačen spomin, nas že desetletja opominjajo na žrtve, trpljenje pa tudi zmage partizanskega boja. Zmage miru nad vojno. Seveda človek ne živi za preteklost, temveč v sedanjosti in ustvarjalnosti za prihodnost. Pa vendar nas brez preteklosti ne bi bilo. In brez teh žrtev, tega ne smemo nikoli pozabiti, tudi naše kulture, jezika, naših lepih običajev, naše čudovite domovine ne bi bilo več.«

Spomnimo, Šaleška četa je bila ustanovljena 1. julija 1942 na Vrhorskem vrhu, in to na pobudo vrha partizanskega gibanja po padcu Toledove formacije. V njej je bilo komaj okoli 20 partizanov. V zapisu Staneta Gradišnika, laičnega zapisovalca dogodkov narodnoosvobodilnega boja in avtorja brošure Razbor med NOB so navedeni: Dominik Hribar - Oskar,

Mirko Drnovšek - Boj, Slavko Brunšek - Zagloba, Franc Podvinšek - Bruno, Jože Urisek - Trpin, Jože Pusovnik - Volan, Jože Tekauc - Pumi, Ivan Okrogar - Ferdo, Ivan Petelinikar - Blaže, Florijan Srečko -Srečko, Karel Dolinšek - Čiko, Adam Dušak - Pupče, Anton Kramar - Aleks, Karel Šoln - Nace, Milan Šoln - Petruška, Tine Borišek - Pardelan, Franc Hudomalj - Milorad, Anton Žmavc - Janko, vodil pa jo je Franc Zalaznik - Leon. Ta je sicer čez nekaj časa deloval kot aktivist in je vojno preživel, večina Šaleške čete pa je padla januarja 1943 na Osankarici, ko je bil Pohorski bataljon izdan in obkolen. V pohodu XIV. divizije iz Sed-

larjevega na Štajersko pa je divizija v februarju 1944 utrpela velike izgube na ozemlju Graške gore. V spomin na borce, ki so padli na Anžejevih fratah so postavljeni pomniki z napisi padlih, borci pa so pokopani v Razborju in Podgorju.

Organizatorji so poskrbeli tudi za prijetno druženje, ki mu je prisostvovala kulturniška skupina XIV. divizije, katere člani so prišli iz več slovenskih krajev. Vsem na prireditvi je bila skupna misel spoštljivega spomina na padle in opomina, da se vojna ne zgodi nikoli več.

Milojka B. Komprej,
foto: Stane Gradišnik

VABILA

Bohinj

Krajevna organizacija Združenja borcev za vrednote NOB Bohinj vabi na tradicionalno proslavo v počastitev prvega talca Bohinja Franca Podlpnika iz Žlana v Bohinju in vseh žrtev II. svetovne vojne Bohinja. Proslava bo **v soboto, 9. avgusta 2025 ob 16. uri** na prireditvenem prostoru Hansenove v vasi Polje. Slavnostna govornica bo Saša Pavček slovenska igrala, pesnica, dramatičarka in esejistka.

Ilirska Bistrica

Osrednja proslava ob državnem prazniku Dnevu priključitve Primorske k matični domovini bo **v nedeljo, 14. septembra 2025, ob 11. uri** v središču mesta (na parkirišču pri Domu na Vidmu). Organizatorja prireditve sta Občina Ilirska Bistrica in ZB NOB Ilirska Bistrica.

Vodiška planina

Združenje borcev za vrednote NOB Radovljica vabi **v soboto, 2. avgusta 2025**, na spominsko slovesnost ob 84. obletnici ustanovitve Cankarjevega bataljona in prazniku občine Radovljica. Spominska slovesnost bo **ob 11. uri pri Partizanskem domu na Vodiški planini** (Jelovica). Slavnostni govornik bo dr. Ivan Svetlik, podpredsednik ZZB NOB Slovenije. Organiziran bo tudi avtobusni prevoz iz Krnice ob 8.30, ob 9. uri pa iz Radovljice.

SPOMIN NA DELOVANJE BOLNICE BOBOVEC

Objekte odkrili šele leta 2019

Bolnico Bobovec so potomci zdravnikov, bolničarja, kuharice, intendanta in drugih, ki so delovali v njej, odkrili šele leta 2019 s pomočjo tamkajšnjih gozdarjev, Muzeja Kočevje in zgodovinarja Blaža Štanglja. Otroci so poslušali pripovedovanja očetov in mater o bolnici, postavljeni v gostem smrekovem gozdu, okoli 150 metrov vzhodno od romarske cerkve Imena srca Jezusovega na Kumrovi gori. Odlično izhodišče jim je bil tudi podatek, da se je ob lepem vremenu slišalo peti petelina, kar pa je lahko prihajalo le iz Koprivnika.

Postojanko Bobovec so začeli graditi septembra leta 1943. Prve ranjence je bolnica, katere ustanovitelj je bil **dr. Pavel Lunaček**, sprejela 18. novembra 1943. Obsegala je vsaj tri lesene barake, v katerih so bili nastanjeni bolniki in ranjenci ter osebje bolnice in kuhinja. Zgodbe o življenju, vojaški disciplini, tovarštvu in požrtvovalnost, s katero je osebje skrbelo za ranjene soborce in civiliste, ter o samem iskanju bolnice nam je pripovedoval tovariš **Franc Palčič**, sin bolničarja v tej bolnici. Povedal je, kako ganjeni so bili, ko so prvič po toliko letih naleteli na opeko,

pločevino, iz katere je bil verjetno narejen dimnik, in na ostanke štedilnika, kar je bil dokaz, da so našli ostanke bolnice Bobovec, v bližini pa sledi podzemnega skrivališča – bunkerja, kamor so ob nevarnosti skrivali ranjence.

Bolnico je vodil italijanski vojaški zdravnik, specialist za tropske bolezni, poročnik **dr. Amilcare Luigi Scalinci**, ki se je po kapitulaciji italijanske vojske pridružil partizanski saniteti. Sorodniki zdravnika, ki se je poročil s Slovenko in leta 1943 dobil hčer Adriano, o njegovem delovanju v bolnici Bobovec niso vedeli nič. Po koncu vojne se je družina preselila v Italijo, vendar je prišlo do ločitve in mama in hči sta se odselili v Firence, dr. Scalinci pa je ostal v rodni Apuliji, se še enkrat poročil z Italijanko in dobil sina Paola. Danes se

tako Palčič kot tudi drugi člani ZB Zadobrova, katerega predsednik je sin kuharice iz bolnice in je z njo kot štiriletni deček živel v bolnici, dogovarjajo z otrokoma in vnuki dr. Scalincija, da bi prišli pogledat, kje je med vojno deloval njihov oče in ded.

Bolnica Bobovec nikoli ni bila odkrita, vendar je po ustnem viru do nje julija 1944 prišla nemška kolona, ki je šla iz Kočevja proti Beli krajini. Stražarja sta opustila svojo dolžnost ali celo zaspala. Velika sreča je bila, da je kolono vodil oficir, ki je bil vojvodinski Nemec. Osebu bolnice je rekel nekako tako: »Vojna se približuje koncu. Tudi sam si želim domov v Vojvodino na svojo kmetijo. Pustil vas bom pri miru, vendar če bom izdan, bodo povračilni ukrepi.« Kolona je pohod nato nemoteno na-

Streli iz partizanskega topa

Nekaj let po vojni sta se Palčičev oče in Jože Semič, brat narodnega heroja Staneta Semiča – Dakija, zapletla v pogovor o tem dogodku in ugotovila, da je bil Jože Semič takrat s skupino partizanskih topničarjev blizu vasi Koprivnik. Preizkušali so top in poskusno izstrelili nekaj streliv v gozd nad vasjo. Po pomoti so zadeli bolnico, za katero seveda niso vedeli.

Spominsko obeležje pri nekdanji bolnišnici Bobovec

daljevala proti Svetlemu potoku. Bolnica ni bila nikoli napadena, čeprav je proti koncu vojne vanjo priletelo nekaj granat, in nastanjeni v njej so verjeli, da je odkrita. Prva granata je razbila pomožno barako, druge so letele globlje v gozd, a žrtev ni bilo. V pričakovanju napada so začeli evakuacijo ranjencev, vendar so se čez nekaj ur negotovosti vrnili v barake. Dr. Scalinci je takrat pisal nadrejene mu dr. Lunačku, naj začnejo graditi bolnico na novi lokaciji, saj je stara odkrita. Razpoloženje v bolnici ni bilo dobro, ni jim bilo jasno, zakaj obstreljevanju kot običajno ni sledila pešadija. Pri obeležju v spomin na Partizansko bolnico Bo-

bovec smo 21. junija položili cvetje, Neja pa je zapela pesem. Nato pa smo na okoli 20 minut hoje oddaljeni jasi imeli kulturni program. Prisotne sta pozdravili predsednica KO ZB za vrednote NOB Šalka vas Martina in sekretarka ZB Kočevje Zlata, tri pesmi pa je po izčrpnem in čustvenem govoru tovariša Palčiča recitiral Janez Rus. Uradni del je sklenila Neja s pesmijo. Prijetnemu in sproščenemu druženju ob domači primorski kapljici in belokranjskih pogačah kar ni bilo videti konca, kar nas zlahkoto zavezuje k ponovnemu druženju prihodnje leto.

Z. A.

NA ROJSTNI DOMAČIJI V ADRENCIH

Odkrili spominsko ploščo Jožetu Kocbeku

Letos 6. aprila je minilo 84 let od začetka druge svetovne vonje na naših slovenskih tleh in 9. maja 80 let od končanja vojne. Okupatorjev genocidni načrt ni prinašal nič dobrega za Slovence. Vsi tega niso dobrodušno sprejeli in čakali, kaj bo, ali pa celo pristopili na stran okupatorja, kot so številni storili le iz koristoljubja.

Pomagači in njihovi potomci pa si že dalj časa prizadevajo oprati njihovo krivdo oziroma umazano delo. Govorijo celo, da je v Sloveniji med drugo svetovno vojno potekala državljanska vojna. V svojem revanšizmu vidijo v celotnem razvoju po letu 1945 samo napake in slabosti.

Odločitev za upor proti štirim okupatorjem je bilo za Slovence izjemno in zahtevno dejanje. Da s pasivnostjo in malodušjem okupatorju le pomagajo doseči njegove cilje, se je hitro zavedalo tudi nekaj cerkvenjaskih mladih fantov in žena. Že 4. novembra 1941 so v Cerkenvenjaku ustanovili prvi odbor Osvobodilne fronte, prvega na območju današnje upravne enote Lenart.

V tem odboru Osvobodilne fronte so bili **Slavica in Lojze Štefanič**, **Franček Vršič**, **Jože Paluc**, Jože Kocbek in **Klement Lievald**. Tem se je zatem pridružil še Lojze Šafarič. Z njimi je po ustanovitvi odbora Osvobodilne fronte sodelovala tudi Emilija Toplak.

Odbor Osvobodilne fronte v Cerkenvenjaku je bil ustanovljen preko **Cirila Mikla** iz Trbegovcev in **Miloša Vuka**, ki sta delovala kot aktivista pri Sv. Juriju ob Ščavnici in okolici, ter **Štefana Kuharja - Bojana**, sekretarja komunistične partije za ljutomersko okrožje. Kuharja so po izdaji dveh žensk v

Mariboru (Greta Razinger in Sonja Oman) Nemci ujeli in ustrelili. Tako so Kocbek, Vršič in Štefanič stopili v stik s terencema ptujskega območja, Jožetom Lackom in Francem Osojnikom.

Tako so se tudi v Cerkenvenjaku začele odmevnejše akcije, kot sta denimo izobešanje slovenskih zastav na cerkvi in poslopju sedeža Heimabunda ter napad na nemška orožnika v Stanetincih, kjer je na območju današnje upravne enote Lenart 14. julija 1942 počila prva partizanska puška.

Med uporniki proti okupatorju je bil tudi Jože Kocbek. Rodil se je 15. marca 1909 v Andrencih pri Cerkenvenjaku. Končal je kmetijsko šolo v Šentjurju pri Celju. Bil je, kot pričajo viri, povsod priljubljen in izvrsten pevec ter sposoben organizator. Sodeloval je s partizanskimi pobudniki Lackom, Osojnikom in Kostanjevcem. Pri njem so se sestajali in snovali akcije, sam pa je bil terenec in poverjenik za odbor Osvobodilne fronte v Cerkenvenjaku. To nalogo mu je naložil Jože Lacko, ki je bil po vojni imenovan za narodnega heroja. Pri Kocbekovih je bila tudi glavna povezovalno-zbirna javka.

Po izdaji in padcu Slovenjgoriške čete 8. avgusta 1942 pa so se začele aretacije tudi cerkvenjaskih aktivistov in podpornikov partizanov. Aretirani in odpeljani v zapore ter taborišča so bili vsi, ki so kakor koli sodelovali z Osvobodilno fronto, tudi Jože Kocbek in njegova mati. Jože je bil aretiran 8. septembra. Že ob prijemu doma so ga hudo pretepli, nato zaprli v ptujske zapore, kjer so ga strahotno mučili in prepeljali v mariborske, kjer je bil kot talec ustreljen 2. oktobra 1942. V zaporu ga ni smela obiskati niti njegova mati, ki je bila na dan ustrelitve svojega sina edince odpeljana v taborišče Fahrkirchen. Taborišče je preživela, ni pa več bila tista Genovefa Kocbek kakor pred vojno. Dokaz za njuno pokončnost je bil tudi šele leta 1975 odkrit eden od dveh bunkerjev na Kocbekovi domačiji, ki je v vmesnem obdobju ostal nedotaknjen. Tako so se v Združenju borcev za vrednote NOB Cerkenvenjak odločili ob 80. obletnici zmage nad fašizmom Kocbeku postaviti spominsko obeležje. Odkrili so ga 17. junija na njegovi rojstni domačiji v Andrencih, katere lastnik je danes družina Antič.

Franc Bratkovič

Polaganje venca k spominskemu obeležju Jožeta Kocbeka

KO ZB BRITOF-PREDOSLJE

80 let svobode in miru

V maju smo praznovali 80. obletnico konca druge svetovne vojne oziroma dneva zmage, kot smo nekdanj poimenovali ta dan. Da živimo v miru, se moramo zahvaliti partizanom, ki so kljub številnim žrtvam pregnali okupatorje z naše zemlje. Žal pa kljub številnim obljubam, da se to ne bo več ponovilo, ne moremo živeti brezskrbno, saj je ohranitev miru na resni preizkušnji.

Krajevna organizacija ZB za ohranjanje vrednot NOB Britof - Predoslje je v spomin in opomin na 80. obletnico konca druge svetovne vojne obiskala dve obeležji padlim partizanom v krajevni skupnosti Britof. Zbralo se je več članov KO ZB in drugih krajanov.

Najprej smo se ustavili pri spomeniku, ki zaznamuje kraj, kjer so se pogumni aktivisti sestali in ustanovili prvi odbor Osvobodilne fronte v našem kraju. Predsednik KO Britof - Predoslje je prisotne spomnil na ta dogodek. Takratnega sestanka so se udeležili aktivisti Anton Štefe iz Šenčurja, ki je tudi vodil sestanek, Anton Kmet, Anton Pičman, Janez Bučan in Miha Štefe iz Britofa. Domači ovaduhi so o tem dogodku nemudoma obvestili nemško policijo (gestapo). Do zob oboroženi nemški policisti so takoj prihiteli v vas in začeli iz-

vajati aretacije in preiskave po domovih. Vsem razen Antona Pičmana je uspelo pobegniti in se pozneje pridružiti partizanom, njega pa je policija prišla. V kulturnem delu je sledila recitacija, ki jo je izvedel član naše krajevalne organizacije, tovariš Miro Zelnik.

Pot smo nadaljevali k spomeniku, ki je nekdanj stal na dvorišču tovarne Oljarica, danes pa stoji pred nekdanjim vhodom v tovarno. Leta 1971

so ga postavili v spomin na padle delavce med vojno, ki so morali umreti, ker so bili Slovenci, ker so govorili slovensko in ljubili svojo domovino.

V nagovoru je predsednik KO Britof - Predoslje poudaril pomen obiskov in spominjanja na vse padle v tako kruti vojni. Taki in podobni dogodki naj služijo hvaležnemu spominu in poklonu nezlomljivi volji vseh aktivistov OF, partizanskih borcev, kurirjev, zdravnikov, bolničarjev ter vseh drugih tovarišev in tovarišic, ki so se tako ali drugače pogumno in brez oklevanja uprli fašistični tiraniji. S skupnimi močmi so izbojevali svobodo, v kateri živimo še danes. Po končanem obisku obeležja je sledilo tovariško druženje z obujanjem spominov na pretekle dogodke.

Miro Zelnik,
foto: Andrej Ostrman

PARTIZANSKA ČIPKA IZ ZAPUŠČINE DRUŽINE FINŽGAR

Klekljana podoba Josipa Broza - Tita

Rudi Finžgar (1920–1995) je zanimiva osebnost iz slovenske preteklosti. Smučar, skakalec, športni funkcionar, gospodarstvenik, vodja smučarske delavnice v Cerknem in po vojni direktor tovarne Elan v Begunjah je imel samozavest, vizijo in neizmerno voljo, zato mu je uspelo vse, česar se je lotil. Umrli je 9. julija pred 30 leti.

V njegovi zapuščini se je ohranila tudi zanimiva klekljana podoba Josipa Broza - Tita. Ob odhodu iz Cerknega marca 1945 je snel čipko s stene smučarske delavnice in jo odnesel s sabo. Ni se spominjal, kako je klekljani lik Tita prišel na zid delavnice. Marca 1945, med zadnjo nemško ofenzivo, je bil Rudi Finžgar med borci, ki so doživeli kalvarijo na Poreznu, ko so se partizanske enote znašle v nemškem obroču, a se mu je uspelo rešiti na varno. O tej čipki je po vojni

pripovedoval Jožetu Vidicu, ki je zgodbo objavil. V članku z naslovom Nenavadna pot maršalove podobe, ki je izšel v Nedeljskem dnevniku leta 1979, je zapisal, da mu je dve ali tri leta po pogovoru s Finžgarjem pisala Terezija Habe iz Idrije, da je ona sklekljala Tita. Terezija je bila doma z Vojskega, v družini je bilo sedem sester in trije bratje. Živel so v zaselku Tabrovše, zato so ljudje sestre, ki so v mladih letih služile pri kmetih, pozimi pa klekljale po cele dneve, imenovali Tabrovke. Bile so zelo dobre klekljarice, izdelovale so tudi zahtevnejše čipke. Terezija je Vidicu povedala, da je sama izdelala vzorec za čipko in jo sklekljala februarja 1945. Pokazala mu je tudi partizansko potrdilo, ki ga je zanjo dobila.

Čipka je bila izdelana za II. pokrajinsko konferenco Slovenske

Čipko z likom tovariša Tita je februarja 1945 sklekljala Terezija Habe z Vojskega.

protifašistične zveze žena za Primorsko (SPŽŽ), ki je bila 11. in 12. februarja 1945 v Cerknem. Na tem potrdilu z datumom 12. 3. 1945 je bilo menda zapisano, da je bila čipka podarjena Titu na II. pokrajinski konferenci SPŽŽ v Cerknem. To ne drži, saj Tita ni bilo na tej konferenci, niti ga takrat ni bilo v Sloveniji. O tem tudi ne najdemo nobenega zapisa v prispevkih s konference, ki so bili marca 1945 objavljeni v Glasilu SPŽŽ za slovensko Primorje Slovenka.

In kako se je potem čipka znašla v Finžgarjevih rokah? Na osnovi virov lahko sestavimo precej verjetno različico zgodbe. Konferenca žena je potekala v novi dvorani, ki so jo v komaj treh tednih zgradili na ruševinah bombardirane italijanske vojašnice v Cerknem. Udeležilo se je je oko-

li 500 delegatk iz vse Primorske, prišle so celo iz Gorice in Trsta. Čipka Tita je bila verjetno uporabljena kot okras dvorane, ki pa je bila med zadnjo nemško ofenzivo marca 1945 znova požgana. Ker so se manjše konference vrstile tudi v hotelu Porezen, kjer je bila tudi smučarska delavnica, je mogoče, da so ob kakšni taki priložnosti čipko iz dvorane preselili v hotel Porezen.

Čipka Tita, last družine Finžgar, je zdaj razstavljena v cerkljanskem muzeju. Tam sta na ogled tudi diploma in brzostrelka, ki ju je Rudi Finžgar prejel za prvo mesto v smučarskih skokih. Delček njegove zgodbe pa lahko spoznate na razstavi Partizanske smučarske tekme pred Nordijskim centrom Planica.

S.B.

OTROŠTVO MED DRUGO SVETOVNO VOJNO

Če vas bojo kaj spraševali, nič ne vete!

Naslovnica knjige avtoric Špele Polak in Monike Aydin

Letos mineva osemdeset let od konca druge svetovne vojne. Prav tako letos mineva osemdeset let, odkar je bila v Topolšici 9. maja 1945 podpisana brezpogojna kapitulacija enot nemških oboroženih sil za jugovzhodno Evropo. Ob 80. obletnici konca vojne sva s sodelavko **Špelo Poles** zbrali osemdeset spominov na otroštvo med drugo svetovno vojno. Knjiga ima naslov **Če vas bojo kaj spraševali, nič ne vete!** Zgodbe so prispevali domačini iz Šoštanja in okolice, zadnja generacija ljudi, ki je po osemdesetih letih od konca druge svetovne vojne še lahko neposredno spregovorila o vojnih časih. Knjigo je izdala občina Šoštanj.

Pomen projekta je ohranitev spomina še živečih in pripovedo-

vanje zgodb iz njihovega vsakdanjika med vojno, ki vsekakor ne spominjajo na igrivo in radostno otroštvo – imajo pa moč človeku od blizu približati krutost vojne. Žal danes vojne divjajo v številnih delih sveta. Treba je ohranjati empatijo do tistih, ki se ne zbujaajo v mirna jutra, in se zavedati, da mir ni samoumeven ter da je naša moralna dolžnost ohranjati in negovati vrednote, ki prinašajo mir.

Knjiga je bila objavljena v tiskani in elektronski obliki. Dosegljiva je na povezavi https://www.vila-mayer.si/files/ugd/d96b0d_eee03bbf68ef4ed19176b6fe-9bbf74b7.pdf

Monika Aydin

OB POTI SPOMINOV IN TOVARIŠTVA

Drevo v spomin Aniti Ogulin

Ob Poti spominov in tovarištva raste drevo, posajeno le nekaj dni pred dnevom, ko je bila maja 1945 osvobodjena Ljubljana – na videz preprosto drevo, a z močnim sporočilom velike humanitarke in častne meščanke Ljubljane Anite Ogulin. Na tabli pod drevesom so napisane štiri besede: moč, sočutje, upanje in pogum. Te besede označujejo vrednote življenja in delova-

nja Anite Ogulin. Drevo ne bo le simbol spomina, ampak tudi navdih vsem nam za prihodnost, tako kot morajo biti navdih za našo prihodnost vse vrednote, ki si jih je slovenski narod priboril z zmago nad fašizmom in nacizmom pred 80 leti: mir, svoboda, človekove pravice, strpnost in solidarnost.

Meta Verbič

V POČASTITEV 80. OBLETNICE KONCA VOJNE

Ponatis zemljevida obeležij v Bohinju

Združenje borcev za vrednote NOB Radovljica, Krajevna organizacija Bohinj, je v počastitev 80. obletnice konca druge svetovne vojne izdala ponatis zemljevida obeležij NOB v Bohinju. Konec leta 2023 smo prvič izdali zemljevid obeležij NOB v Bohinju in zaradi velikega zanimanja je kmalu pošel, zato smo se odločili za ponatis. Zemljevid je bil izdelan z zbranim denarjem občine Bohinj, Turizma Bohinj – Zavoda za pospeševanje turizma, nekaterih turističnih in gostinskih podjetij iz Bohinja, Planiškega društva Srednja vas v Bohinju, Turističnega društva Bohinj, Partizanskega doma Vodiška planina, Muzeja zgodovine Bohinj – Muzeja Tomaža Godca v Bohinju, Muzeja Historia Bohinj ter Združenja borcev za vrednote NOB Radovljica.

Na zemljevidu so z zvezdicami in številkami po abecednem vr-

stnem redu označena naselja v Bohinju, kjer so posamezna partizanska obeležja. Zemljevid je ob domačinih namenjen turistom, obiskovalcem, planincem in pohodnikom, ki množično obiskujejo Bohinj, kakor tudi vsem tistim, ki

spoštujejo zgodovino narodnoosvobodilnega boja. Uvodno besedilo je tudi v angleškem jeziku. Zemljevid obeležij NOB v Bohinju je le del Zbirke partizanskih spomenikov Slovenije, ki je obširno predstavljena na spletni strani Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije. Dostop do te zbirke je mogoč s QR-kodo na zemljevidu. Prav tako je s QR-kodo na zemljevidu mogoč dostop tudi na spletno stran Wikipedije Druga svetovna vojna v Bohinju, kjer so opisani nekateri posamezni dogodki iz druge svetovne vojne v Bohinju.

Zemljevid obeležij NOB v Bohinju je zainteresiranim na voljo v Turizmu Bohinj, Muzeju Tomaža Godca v Bohinjski Bistrici, Muzeju Historia v Bohinjski Bistrici, nekaterih planinskih domovih in gostinskih lokalih na območju Bohinja.

Martin Gorišek

VABILA

Srečanje v Portorožu

Vljudno vas vabimo na tradicionalno slovesnost ob vseslovenskem srečanju nekdanjih internirank in internirancev, političnih zapornic in zapornikov nekdanjih nacifašističnih taborišč in zaporov, izgnancev in ukradenih otrok, njihovih svojcev in prijateljev, ki bo pod častnim pokroviteljstvom predsednice Republike Slovenije Nataše Pirc Musar potekala od **5. do 8. septembra 2025** v hotelih Life Class v Portorožu.

Osrednja slovesnost bo **v nedeljo, 7. septembra, ob 11. uri v dvorani Colombo v Kongresnem centru hotela Slovenija v Portorožu**. Slavnostna govornica bo predsednica Republike Slovenije **Nataša Pirc Musar**.

V kulturnem programu, ki bo stkan v opomin iz spominov žrtev nesmiselnih vojn in pravičnega upora, bodo sodelovali orkester Slovenske vojske s solisti, prvak mariborske opere, tenorist Martin Sušnik,

Partizanski pevski zbor Pinko Tomažič iz Trsta, dramski igralec Domen Valič in številni drugi.

Cena polpenziona v dvoposteljni sobi je 85 evrov na dan (hotel Riviera) + turistična taksa. Cena za enoposteljno sobo je 150 evrov na dan (Riviera). Nastanitev bo v hotelu Riviera. Brezplačna uporaba termalnih bazenov. Prijave sprejemamo pisno na naslov: ZKB NOB Slovenije, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana, ali po telefonu št. : 01/434-44-45, gsm 051/392 120, e- naslov: info@zzb-nob.si do vključno 1. septembra 2025.

Matjaž Špat, predsednik Taboriščnega odbora Ravensbrück

Graška gora

Obveščamo vas o novem datumu tradicionalnega 37. srečanja borcev, planincev in drugih veteranskih združenj in društev, Graška gora 2025, ki bo letos organizirano **v soboto, 13. septembra 2025, od 10.**

ure dalje na Graški gori. Letošnje srečanje bo v znamenju 80. obletnice osvoboditve in podpisa kapitulacije nemških oboroženih sil za jugovzhodno Evropo in 150-letnice Premogovnika Velenje. Za OO Graška gora 2025 Božidar Repnik

Renicci

ANPI Sansepolcro in ANPI Anghiari v sodelovanju ZKB NOB Slovenije – Koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja, pripravljajo tradicionalno spominsko prireditev v nekdanjem koncentracijskem taborišču Renicci v Toskani. **Letošnje srečanje bo 10. in 11. oktobra**. Prireditve bo posvečena 82. obletnici osvoboditve taborišča in prihodu prvih taboriščnikov iz Gonarsa in Raba v taborišče Renicci.

V okviru prireditve bo spominska slovesnost pri spomeniku Dušanu Bordonu v bližnjem kraju Caprese Michelangelo. Informacije gsm 041 686 322.

PREDSTAVITEV V TRSTU, SREČANJE V PREKMURJU

Pince Marof sto let dom Primorcev in Istranov

Aprila letos je minilo sto let od naselitve vasi Pince Marof, kamor so se naselili naši predniki iz različnih primorskih krajev: Opatjega sela, Grgarja, Bilj, Vipave, Kobarida, Vipolž in z Banjške planote. Istrani so prišli iz hrvaškega dela Istre iz krajev Slum, Kanfanar, Lovreč, po ena družina iz Buzeta, Žminja, Vižnjana, Orbaničev, Pulja, Portore in Gospodi.

Priseljevanje je potekalo v letih od 1925 do 1934. V takratno naselje Pince kolonija se je priselilo 51 družin z 236 družinskimi člani. To so bili ljudje, ki niso imeli ničesar, bili so brez doma, denarja, zemlje, semen, gnojil, orodja, brez obleke in hrane. Bili pa so zavedni Slovenci in Hrvati, domoljubni, delavni in vztrajni. Prišli so z ozemlja, ki je bilo priključeno fašistični Italiji, in so se zatekli v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev ter se tu na-

leta izgnani v Šarvar na Madžarskem. Trpeli so pomanjkanje, preživljali ponižanja. Preživeli so, kljubovali vsemu in večina je ostala tu.

31. maja smo krajani Krajevné skupnosti Pince Marof - Benica in člani Društva Primorci in Istrani v Prekmurju pripravili proslavo ob stoletnici vasi. Prisotni so bili številni rojaki s Primorskega: predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije **Marijan Križman**, člani Društva TIGR Primorske in predsednik Gorazd Humar, predstavniki Zveze borcev za vrednote NOB Senožec, predstavniki Združenja borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Sežana in okolice, Zlatko Martin Marušič, večletni predsednik krajevné skupnosti Opatje soto, Jordan Kodermac ter gostje iz Pomurja, predstavniki Šifartarjeve fundacije, predstavniki koordi-

selili. Na skrajnem severovzhodu Slovenije, v Prekmurju, so si večinoma iz blata in slame zgradili hiše.

Sosednja vas Benica je bila naseljena jeseni 1922. Benico so naselili Slovenci z Goriškega, iz vasi Solkan, Pevma, Tomaj, Miren, Čepovan in Kojško ter iz okolice Gorice, vsega 33 družin. Vsi novi vasičani so prišli iz vojaškega taborišča Strnišče pri Ptuj. Sami so si postavili lesene barake iz lesa, ki so ga pripeljali iz Strnišča.

Ti ljudje so preživeli deset let taborišč, nekateri na Češkem, v Avstriji, potem v Strnišču, danes Kidričevem. Nazadnje so bili za tri

nacije domoljubnih in veteranskih organizacij Pomurja, **dr. Marko Sraka** z ministrstva za kulturo, poslanec državnega zbora **Dar-ko Krajnc** (ki se je ta dan vpisal v društvo TIGR Primorske), podžupanja občine Lendava in drugi ugledni gostje. Slavnostni govornik je bil upokojeni generalmajor slovenske vojske **Ladislav Lipič**, tudi naš rojak, Marofčan.

V kulturnem programu so nastopili številni gostje: folklorna skupina Društva Slovencev Republike Srbije Triglav iz Banjaluke v Bosni in Hercegovini, Godba veteranov Štajerske Ervina Hartmana, učenci Glasbene šole Lendava, Mala vo-

kalna skupina Lindua, praporščaki domoljubnih in veteranskih organizacij, Mia Krajnc in Maša Pamič. Za glasbo je poskrbel Duo Matej band. Moderatorica in voditeljica programa je bila Nataša Tomšič.

Številno občinstvo, domačine, nekatere nekdanje krajane (prisotni so bili iz bližnje okolice, Lendave, Murske Sobote, Maribora, Ljubljane, iz Beograda, Nemčije in celo iz Avstralije) in visoke goste je nagovorilo več povablencev, ki so nas obdarovali s sliko, avtentično Černetovo tamburico, kraškimi pršutom in vinom. Prireditev je bila v šotoru na nogometnem igrišču. Vse prisotne smo tudi pogostili. Obletnico nastanka vasi smo počastili tudi z izdajo zbornika Pince Marof: 1925–2025.

Društvo Primorci in Istrani v Prekmurju deluje od leta 2010. Člani se posvečamo predvsem ohranjanju tradicije in vrednotam, ki so združevale naše prednike. V Sloveniji in tujini predvsem tam, kjer živijo Slovenci in potomci Primorcev, promoviramo naše društvo. Stike z različnimi društvi in krajevnimi skupnostmi ohranjamo

s prireditvami in obiski ter predstavljanjem knjig, ki opisujejo življenje naših prednikov: *Od Soče do Mure, Benica, Usoda naših dni, Nikjer doma in najnovejše Pince Marof*, s promocijo dokumentarnega filma Nonina štorja režiserja Tadeja Čatra in z vsakoletnim tekmovanjem, kuhanjem brezmesne mineštre na prostem, ki poteka tretjo soboto v juniju. Naša naloga v prihodnje

V takratno naselje Pince kolonija se je priselilo 51 družin z 236 družinskimi člani. To so bili ljudje, ki niso imeli ničesar, bili so brez doma, denarja, zemlje, semen, gnojil, orodja, brez obleke in hrane.

bo navezati stike tudi z občinami in kulturnimi društvi hrvaške Istre.

9. junija smo se člani društva predstavili v Trstu, v prostorih Kru.t APS, Zveze kulturnih dru-

štev. Ogledali smo si Narodni dom, popili kavo v najstarejši kavarni v Trstu in se peljali z open-skim tramvajem, ki na delu proge deluje kot žična vzpenjača. Na poti smo se ustavili tudi v Postojni, kjer nas je sprejela članica TIGR in naša dolgoletna znanka, Bruna Olenik, članica upravnega odbora Društva TIGR Primorske, ter nas v imenu TIGR tudi pogostila. Z Društvom TIGR sodelujemo že od ustanovitve našega društva. Njegovi člani so se udeležili več proslav v Lendavi (dokumentarni film Eksodus Primorcev, režiser dr. Uroš Lipušček) in na Pince Marofu (90-letnica Benice in Pince Marofa, stoletnica Benice in sedaj stoletnica Pince Marofa, ki je najmlajša vas v občini Lendava), kakor tudi mi prireditve v Postojni in na Nanosu. Nekaj posameznikov se je pridružilo Društvu TIGR Primorske. Vežejo nas večletni pristni stiki, za kar se obojestransko trudimo, da jih negujemo. Veseli smo vsakokratnega srečanja in pogovorov.

S. B.

IMELI SMO LJUDI

Stane Zadnikar

V 86. letu nas je prezgodaj zapustil legendarni član Zveze borcev z Barja Stane Zadnikar. Goethe je nekoč zapisal: »Spomini so kot iskre, ki pod pepelom tlijo, a ko jih razgrneš, vedno zažarijo.«

Prav ti spomini nas pripeljejo v november leta 1939, ko se je rodil Stane, najmlajši otrok v kmečko-delavski družini v Črni vasi. Kot učenca Osnovne šole Barje na Ižanski cesti sta se na šolskem dvorišču redno srečevala z Joži, ki je pozneje postala njegova žena. Ustvarila sta družino, rodila sta se jima Nevenka in Aleš.

Stane je izkazal veliko privrženost in skrb za družino. Iz Lju-

bljane se je vrnil na Barje, da sta si lahko z Joži na domačem mostu postavila hišo. Ob vseh drugih vrlinah se je kot prepričan športnik zavzel za barjanske balinarje in na domačem dvorišču skupaj s tastom uredil balinišče, kjer so se vrstila prava tekmovanja. Tako so nastali zametki Športnega društva Barje. Kot soustanovitelj, dolgoletni predsednik in častni član društva je bil Stane tudi pobudnik in soorganizator mednarodne kolesarske dirke, ki je potekala po Barju.

Kot izšolan kovinostrugar in ključavničar se je zaposlil v Indosu, kjer se je izkazal za delavnega, zanesljivega in tovariškega sodelavca. Že takrat je imel napredne ideje. Ob delu se je izobraževal v poslovodski šoli in pozneje postal vodja oddelka. Kot velik zagovornik pravic delavcev je bil tudi predsednik sindikata. Gradil je mostove med ljudmi, vedno je cenil tovarištvo. Zaradi svoje poslovne uspešnosti, predvsem pa zaradi povezovalnosti, požrtvovalnosti in tovarištva je dobil odlikovanje, red dela s srebrnim ven-

cem. Mostov ni gradil samo med ljudmi, pomagal jih je graditi tudi po Barju, kjer je sodeloval tudi pri elektrifikaciji in posodobitvi ulične razsvetljave. Kot član Turističnega društva je deloval tudi kot promotor zaštite Barja, ki je pozneje pridobilo status krajinskega parka, na kar je bil Stane še posebno ponosen.

Vojni rok je služil v mornarici. Ukvarjal se je z atletiko in bil je izvrsten metalec kopja. Zelo dejaven je bil tudi v Zvezi združenj borcev za ohranjanje vrednot NOB, katere predsednik je bil več let, ob upokojitvi od vodenja krajevné organizacije pa tudi večkrat nagrajeni častni član in častni predsednik. Ohranjati vrednote in ne pozabiti zgodovine Slovencev je bilo njegovo življenjsko vodilo. Med priznanji lahko izpostavimo red priznanja Osvobodilne fronte ter srebrno in zlato plaketo ZZB NOB Slovenije. Vse do svoje nenadne smrti je ostal dejaven član Krajevné organizacije Barje.

Člani IO KO Barje, ZBV NOB Vič - Rudnik

Ivan Kotnik

Ivana Kotnika sta mama Amalija in oče Ivan na Kunejevi kmetiji kot prvega od štirih otrok v zibelko položila 2. avgusta 1929. Odraščanje in delo na kmetiji sta ga oblikovala v delovnega in odgovornega fanta. Na pragu odraslosti pa je bil primorčan spoznati vse gorje tega sveta. Slovensko ozemlje je zasedla nemška vojska, Ivan pa je kot kurir pomagal partizanom. Nekega dne so zaradi izdaje prišli nemški vojaki in v taborišče odpeljali očeta, mamo in 14-letnega Ivana. Na kmetiji so ostali mlajši brat in sestra. Očeta so ubili, mama in Ivan pa sta se čez nekaj časa vrnila domov. Strah, žalost in negotovost je premagal, na kmetiji je ostal trden kakor zemlja, ki jo je obdeloval. Pomoč pri delu so mu

ponudili tudi sosedje. Kmalu je spoznal svojo življenjsko sopotnico Anico. Leta 1954 sta se poročila, ustvarila dom in družino, ki jo je bogatilo pet otrok. Poleg ljubezni do dela na kmetiji je posebno strast posvečal čebelarstvu. S predanostjo je negoval svoje čebelje panje in s ponosom natočil vsak kozarec medu. Spoštoval je naravo in užival, ko je posedal pod lipo in poslušal brenčanje čebel. Tudi ko je kmetijo predal sinu Ivanu, ki je skupaj z družino uspešno kmetoval dalje, si je dneve še vedno krajšal s skrbjo za svoje male živali. Bil je zgled poštenosti in vztrajnosti, pripravljen pomagati in deliti svojo modrost. Z ženo sta krmarila skozi življenje in premagovala izzive. Lani sta okronala 70 let poroke.

Čeprav je to slovo, Ivan pušča močne sledi v vrednotah, ki jih je vcepljal z ljubeznijo. Njegova zapuščina živi naprej v družini vnuka Petra, ki danes skrbi za kmetijo. Od našega dolgoletnega člana ZZB za vrednote NOB Razbor, prijatelja in sosed smo se poslovili januarja letos.

Anton Stropnik

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si **do 15. avgusta 2025** Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebani reševalci križanke iz 116. številke časopisa Svobodna beseda

1. Milena Veber Jarc
- Velika Ševnica 21, 8210 Trebnje
2. Marjan Koselj, Spodnja Lipnica
- 33, 4246 Kamna Gorica
3. Branko Čretnik
- Levarska 22, 2314 Zg. Volskava

Rešitve križanke:
POHLEPNEŽ, ODLETANJE, SKIPER, IT, ARNO, COCO, AMIET, EMIN, OSTVE, MEVŽE, LER, BORELIOZA, SKALAŠ, ODIJ, BRNJALO, ANK, LETALO, IMPORT, JA, ELO, OV, KONVERTER, VENEZIA, OEFAR, NŽ, RANČAR, NEP, OR, ONEK, AKRA, IR, APO, SINEK, UPARJALNIK, TKALO, NASMETENJE.

Geslo: ODKRIVAJMO LEPOTE SLOVENIJE.

SVOBODNA BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: dr. Ivan Svetlik (predsednik), dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha, Črt Kanoni
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si
Oblikovanje: Vid Brezočnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

						ŽENSKA, KI PRENEHA BITI ČLAN SKUPNOSTI	ČLAN OKTETA	ČEVLJAR (SLAB.)	ZAČETEK GESLA	ČEŠKA STRANKA (IZ ČRK: POLET)	KONEC GESLA	NIKO GORŠIČ	ORGANIZACIJA ZA BEGUNCE	CARSTVO	AFRIČAN, AFRIKANEC (ZAST.)
						MERILNIK ČASA									
						SPOROČILO ZA TEVE PREDVAJANJE						NEKD. KAN HOKEJIST (BOBBY) ZIRO RAČUN			
						LIK PRI PLESU ČETVORKI				URŠKA ŽOLNIR			JOŽEF ISKRAČ VRSTA PEKOČE ZACIMBE		
						ZMIKAVT				LJUBČEK ENAKOST; TUDI ENAKA STVAR					
						BILJARDNA PALICA									
SVOBODNA BESEDA	SEKSUS; GENUS V JEZIKO-SLOVJU	ČELNA STRAN LOKA	PRIPADNIK MOR-MONOV	OČE	TRAVA PRVE KOŠNJE	POSODICA ZA SLADOLED							VRSTA VRBE, IBA		
						GESLO									
SKLADBA ZA GLAS IN GLASBILO										OSEBNI ZAI MEK SREDNJE-GA SPOLA			DRUGI RIMSKI PAPEŽ ŽELJKA ČIŽMEŠIJA		
ZUNANJA STRAN STAVBE, FASADA										MALICA (KOR.)					
										SUROVINA ZA OPIJ					
OHRANITEV							CMOKALEC						ALOJZ REBULA		
LEPILO				OTAKAR VAVRA			PRIJATELJIČINA HČI	MOJZESOV BRAT					AMERIŠKA IGRALKA (MARY)	SANJE, SNI	GOROVJE V ZAHODNI AFRIKI
								ELFI EDER							GORSKO VOZILO, AKI, AKIJA
SVOBODNA BESEDA	VINKO OŠLAK PRIPRAVA ZA SEDENJE			MOČVIREN NIŽINSKI SVET	DODATEK K POGODBI BOGINJA ZARJE					JEZERO PRI KR. GORI KRMNA RASTLINA					
GESLO									SLOVEN. KNJIZEV. NAGRADA PRIPAD. NENOV						
TINE LOGAR			PUST SVET					BIBLIJSKI OČAK				TOMAŽ (LJUBK.)			
			ROMAN SAVNIK					JULIJ NARDIN				LOJZE DOLINAR			
ODSTRANITEV S TRESE-NJEM									GESLO						
LASTNINA						SVOBODNA BESEDA	AMERIŠKA IGRALKA SHERIDAN			MESTO V ITALIJI (JADRANSKO MORJE)					SVOBODNA BESEDA

V METEŽU ZGODOVINE

80. obletnica ustrelitve talca Jožeta Bezjaka

Območno združenje za vrednote NOB Lenart in občina Sv. Trojica sta v domu kulture pri Sv. Trojici ob 80. obletnici ustrelitve talca Jožeta Bezjaka - Prleka, domačina iz Gočove, pripravila krajšo spominsko slovesnost. V kulturnem programu so nastopili člani vokalne skupine Kulturno-turističnega društva Selce s harmonikarjem Mihom Koširjem in zapeli več domoljubnih in partizanskih pesmi. Ob njih so bili tudi pripadniki spominske partizanske enote Franca Rozmana - Staneta iz Ljubljane, predstavniki veteranskih in domoljubnih organizacij ter učenci osnovne šole Sv. Trojica, ki jih je vodila ravnateljica Nataša Bauman. Slavnostni govornik je bil trojiški podžupan **Smiljan Fekonja**. Po slovesnosti je delegacija območnega združenja za vrednote NOB in občine Sv. Trojica položila venec k spomeniku Jožeta Bezjaka - Prleka v Gočovi.

Jože Bezjak - Prlek se je rodil 7. marca 1910 v Gočovi pri Sv. Trojici v Slovenskih goricah. Izučil se je za kovača in opravljal ta težki pok-

lic. Leta 1943 se je pridružil narodnoosvobodilnemu gibanju v Slovenskih goricah in postal sekretar odbora OF v Vitomarcih. Sodeloval je z aktivisti OF na lenarškem območju in bil med drugim v navezi s Srečkom Rojsom - Nikom, Francem Zalaznikom - Leonom in Elo Kristl - Tanjo. 4. decembra 1944 so ga nemški orožniki uje-li pri Domajnkovi domačiji v Zg. Voličini, kjer bi moral biti sestanek aktivistov OF za okraj Lenart. Bezjaka so zaprli v ptujske zapore in tam zasliševali. 11. januarja 1945, v zadnjem letu nemške okupacije 1941–1945, so ga kot talca ustrelili v Cirkovcah na Dravskem polju.

V rojstni vasi so mu postavili spomenik, za katerega vaščani lepo skrbijo.

Njegova aretacija je povezana z izdajo Ele Kristl - Tanje, ki je padla 4. decembra 1944 pri Domanjkovi domačiji v Zg. Voličini. Okoliščine njene smrti in dogajanje 4. decembra 1944 še vedno niso docela pojasnjeni, tako kot ne okoliščine, v katerih so nemški orožniki ujeli Jožeta Bezjaka - Prleka. Dej-

Jože Bezjak

stvo je, da je bil sestanek aktivistov izdan, glavni krivec za izdajo pa naj bi bil Radovan Jaut, vodja Štajerske domovinske zveze v Voličini (Strahleck) in upravitelj nem-

Njegova aretacija je povezana z izdajo Ele Kristl - Tanje, ki je padla 4. decembra 1944 pri Domanjkovi domačiji v Zg. Voličini. Okoliščine njene smrti in dogajanje 4. decembra 1944 še vedno niso docela pojasnjeni, tako kot ne okoliščine, v katerih so nemški orožniki ujeli Jožeta Bezjaka - Prleka.

ške šole v tem kraju. Jaut je bil do leta 1942 mož Ele Kristl - Tanje; ta je po ločitvi spet prevzela dekliški priimek Kristl in dobila partizansko ime Tanja. Odselila se je v Kore-

no in poučevala na tamkajšnji šoli. Pri njej sta se jeseni 1943 večkrat ustavila Srečko Rojs - Niko in Franc Zalaznik - Leon, ki sta prišla iz Koroške v Slovenske gorice, da bi tam pospešila razvoj narodnoosvobodilnega gibanja. Tanja je bila predana sodelavka OF, tako kot Jože Bezjak - Prlek. Preprosti kovač je bil po srcu velik slovenski domoljub in se je pridružil borcem proti nacifašizmu in aktivistom OF v osrednjih Slovenskih goricah.

Te so med nemško okupacijo spadale v okrožje Ptuj, ki je zajemalo mestno občino Ptuj, okraj Ptuj okolica in dele okrajev Maribor levi in Maribor desni breg ter Šmarje pri Jelšah. V okrožju Ptuj, ki je merilo 1110 kvadratnih kilometrov in imelo oktobra 1941 107.104 prebivalce, je bilo junija istega leta 41 občin. Politični komisar okrožja je postal Fritz Bauer, ptujski gestapo pa je imel zapor-niške celice in prostore za zasliševanje tudi v predvojnih zaporih pri Lenartu.

Dr. Marjan Toš

ZGODOVINSKA RAZSTAVA V MARIBORU

»Ko odpove pravo: Stalag XVIII D med uničevalnostjo in osvoboditvijo«

Mednarodni raziskovalni center druge svetovne vojne (MRC Maribor), ki raziskovalno, publicistično in izobraževalno deluje v kompleksu nekdanjega nacističnega ujetniškega taborišča za vojne ujetnike (Stalag XVIII D), natančneje v delu taborišča za sovjetske ujetnike, je 8. maja slavnostno odprl izvirno zgodovinsko razstavo »Ko odpove pravo: Stalag XVIII D med uničevalnostjo in osvoboditvijo« pod avtorstvom doc. dr. Daniela Siterja, raziskovalca na Univerzi Alma Mater Europaea, in MRC Maribor. Odprtje, avtorjeva strokovna predstavitev in ogled razstave ter znanstvena konferenca so potekali v simbolnem kontekstu jubilejne 80. obletnice zmage nad nacifašizmom in 80. obletnice osvoboditve Stalaga XVIII D.

Avtor je v vsebini razstave in njeni predstavitvi poudaril vidik prava (ter njegovega neupoštevanja, odsotnosti in popolne odpovedi) kot pogostoma prezrt vidik pojasnjevanja zgodovinskega konteksta druge svetovne vojne. Zametke mednarodnega vojne prava in vojnih zločinov so v letih 1899 in 1907 v Haagu na Nizozemskem določile Haaške konvencije, ki so uvedle osnovna načela o vojnih ujetnikih. Glavno pobudo za prvo srečanje v Haagu sta avgusta 1898 na sprejemu tujih diplomatskih predstavništev v Sankt Peterburgu podala ruski car Nikolaj II. in njegov zunanji minister grof Muravjov. Ruski imperij (in pozneje Sovjetska zveza) je v celoti podpisal in ratificiral vseh šest dokumentov. Drugo srečanje v Haagu je že leta 1904 predlagal ameriški predsednik Theodore Roosevelt, a je bila zaradi izbruha rusko-japonske vojne preložena na čas med 15. junijem in 18. oktobrom 1907. Haaška konvencija iz leta 1907 ni prinesla velikih sprememb ali dejanskih izboljšav, večinoma je izboljšala pravno terminologijo. Bolj se je osredotočila

na pravila in omejitve pomorskega vojskovanja. Rusko carstvo je leta 1909 ratificiralo prvih sedem konvencij, deveto in deseto ter trinajsto konvencijo. Junija 1918 je vlada Sovjetske zveze priznala obveznosti Haaške konvencije (1907).

V Ženevi so bile na pobudo Mednarodnega odbora Rdečega križa (ustanovljenega leta 1863 v Ženevi) podpisane štiri konvencije, in to leta 1864, 1906, 1929 in 1949. Za ravnanje z vojnimi ujetniki in njihovo oskrbo je bila pred začetkom druge svetovne vojne najpomembnejša tretja, podpisana 27. julija 1929 in zadnjič posodobljena leta 1949. Haaške konvencije iz let 1899 in 1907 o vojnih zakonih, običajih in ujetnikih veljajo za osnovno podlago Ženevski konvenciji o ravnanju z vojnimi ujetniki iz leta 1929, ki sklepov v Haagu ne nadomešča, temveč jih dopolnjuje. Konvencija iz Ženeve (1929) je prvi samostojni pravni instrument s poudarkom na individualnih pravicah ujetnikov in institucionalni vlogi Rdečega križa. Obsega 97 členov in je obsežnejša od Haaške konvencije iz leta 1907. Podpisalo in ratificiralo jo je 47 držav – brez Sovjetske zveze, ki ni sodelovala niti pri njeni pripravi.

Pomembna novost konvencije iz leta 1929 je bil njen 82. člen, ki pravi, da so vojaki Rdeče armade kljub dejstvu, da Sovjetska zveza ni podpisala konvencije, vendarle spadali pod določila in obligacije Ženevske konvencije (in bi zato morala varovati internirane sovjetske ujetnike pred nacističnimi hudodelstvi), saj je sporazum podpisala Nemčija. Hitler, nacistična Nemčija in nemško vojaško poveljstvo torej niso imeli pravne osnove za nespoštovanje Ženevske konvencije glede sovjetskih ujetnikov. Navkljub temu so bili sovjetski ujetniki izpostavljeni hudemu kršenju osnovnih člo-

Avtor razstave dr. Daniel Siter, direktor MRC Maribor Janez Ujčič in generalna sekretarka MRC Maribor Iza Verdel

vekovih pravic, določenih zlasti z imenovanimi mirovnimi pogodbami. Nacisti so v primeru Sovjetske zveze in sovjetskih ujetnikov mednarodno vojno pravo popolnoma ignorirali; pravo je bilo zanje brezpredmetno, pravo je v tem primeru odpovedalo. Nacistični aparat je pobil več kot 3,3 milijona sovjetskih vojnih ujetnikov. To se je med drugim odražalo v več tisoč umrlih (za zdaj evidentiranih in potrjenih vsaj 2300) in skupno vsaj 5000 zajetih (interniranih) sovjetskih vojakov, ki so jih Nemci ujeli na vzhodni fronti in jih zaprli meljsko ujetniško taborišče. Slednje je med drugo svetovno vojno predstavljalo najgrozljivejše prostore Stalaga, tj. t. i. *Russenlager* – od preostalih delov taborišča popolnoma izoliran, ločen, zastražen, ožičen in s stražnimi stolpi nadzorovan objekt, v katerem so

se izvajala nepredstavljiva grozodejstva in zločini nad narodi nekdanje Sovjetske zveze.

80 let po koncu druge svetovne vojne na evropskih tleh je v delu taborišča za sovjetske ujetnike po zaslugi Tima Ribiča in Špele Pokeržnik iz Univerze Alma Mater Europaea znova odzvanjala s čustvi nabita ljudska ruska pesem iz 19. stoletja. Pesem, katere prepevanje je bilo med delovanjem taboriščne enote za internacijo in pobijanje sovjetskih ujetnikov strogo prepovedano.

Avtor je s sklepnimi mislimi zakrožil in poudaril, da je razstava »Ko odpove pravo: Stalag XVIII D med uničevalnostjo in osvoboditvijo« simbolični poklon vsem preživelim in umrlim žrtvam nasilja, ki so med drugo svetovno vojno trpeli zaradi nacističnega terorja. Ni le osvetlitev in poklon preteklosti, je

tudi zaveza sedanjosti in obljuba prihodnosti.

Po odprtju in ogledu razstave sta v konferenčni dvorani Mednarodnega raziskovalnega centra potekali še znanstvena konferenca in razprava »80 let po zmagi: spomin, resnica in zaveza miru«, ki so jo organizirali MRC Maribor, Univerza Alma Mater Europaea in Sinagoga Maribor. S svojimi referati so nastopili ugledni govorniki in dobri poznavalci kompleksnosti druge svetovne vojne na Slovenskem (dr. Marjan Linasi, Boris Hajdinjak, Zvezdan Marković, Lea Knez, dr. Daniel Siter, Darjan Lorenčič in Metka Fujs) iz številnih slovenskih ustanov. V okviru konference je bila izdana tudi tiskana knjižica s programom, povzetki referatov in predstavitevami avtorjev.

Dr. Daniel Siter

V SPOMIN NA NARODNEGA HEROJA IZ BENEČIJE

Pohod po Redelonghijevi poti

Krajevna organizacija ZB Kobarid je skupaj z ANPI Čedad in Nediške doline, Planinskima društvoma Kobarid in Benečija, krajevno skupnostjo Breginj in Prostovoljnim gasilskim društvom Breginj 4. maja pripravila že deseti pohod po poti narodnega heroja iz Benečije **Marka Redelonghija**. Na

Slavnostna govornica v vasi Sedlo je bila domačinka Alenka Raspet.

lep dan je množica pohodnikov pohod začela v Štupci v Beneški Sloveniji, nedaleč stran od Zapotoka, rodnega kraja Marka Redelonghija. Pohodniki so se v Podbeli, kraju, od koder je bila Markova življenjska sopotnica, ustavili pred spomenikom padlih. Tam so se pridružili novi pohodniki in vsi so pot nadaljevali do pokopališča v vasi Sedlo, kjer je grob narodnega heroja.

Poleg pohodnikov se je tu zbralo še veliko domačinov, ki so prisluhnili kulturnemu programu pevcev, učencev Osnovne šole Simon Gregorčič, učencev Glasbene šole Tolmin in slavnostni govornici, domačinki iz Sedla **Alenki Raspet**. Ta je orisala revolucionarno pot Marka in njegovo navezanost na domačo zemljo in Breginjski kot. Pohodniki so pot sklenili nad Breginjem, na vrhu, imenovanem Brce, kjer je spominsko obeležje

Spominska slovesnost pri spomeniku na Brcah

posvečeno Redelonghiju in bojnemu tovarišu Avguštinu Vrečarju.

Ko je Marko delal pri gradnji izkopa za hidrocentralo pri Trnovem ob Soči, je prišel v stik s partizani in jim dostavljal eksploziv, ki ga je kradel na delovišču. Italijani so ga odkrili in zaprli v Kalabrijo. Po kapitulaciji Italije se je

septembra 1943 pridružil partizanom in ustanovil Prvo beneško četo. Izvajali so uspešne akcije proti Nemcem. Že januarja 1944 je postal komandant Briško-beneškega odreda. Najuspešnejša akcija, ki jo je izpeljal, je bil napad na letališče Belveder pri Vidmu13. aprila 1944, ko so sovražniku uni-

čili devet letal, dva tovornjaka in osebni avtomobil. Zažgali so barake s skladišči razstreliva in drugega vojaškega materiala ter ubili več nemških oficirjev in vojakov. Markova enota je imela le dva ranjena. Akcija je sprožila obsežno nemško iskanje v Benečiji in Breginjskem kotu. Napadli so enoto pri Robidišču in Črnem vrhu, kjer je bil Marko ranjen v gleženj. Najprej se je zdravil doma v Zapotoku, zaradi nevarnosti pa so ga premestili v Breginj. Na Brcah nad Breginjem sta s tovarišem Vrečarjem še preprečevala vdor Nemcev na to območje. Soborca so pokosili strelji nemškega vojaka, Marko pa se je še boril in zadnji boj pustil zase. Tako se je 5. maja 1944 ustrelil, da ni prišel v roke Nemcem. Pokopali so ga na pokopališču v Sedlu.

Vojko Hobič